

UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE

Gregor LAJNŠČEK

Mentor: prof. dr. Anton KRAMBERGER

NEENAKOST V POLITIČNI PARTICIPACIJI MLADIH

Diplomsko delo

Ljubljana, 2003

Z A H V A L A

*Zahvaljujem se mojemu mentorju, prof. dr. Antonu
KRAMBERGERJU za pomoč in vodenje pri opravljanju
diplomskega dela.*

*Zahvaljujem se tudi prijatelju Dejanu LENDVAJU, ki mi
je pomagal pri empiričnem delu diplomskega dela.*

*Prav tako se zahvaljujem očetu in mami, ki sta mi
omogočila študij v Ljubljani.*

Avtor

KAZALO

1. UVOD	5
1.1. Predmet analize	5
1.2. Namen dela	5
1.3. Metodološki pristop	6
2. MLADINA	7
2.1. Konceptualizacija razmerja mladina – družina	7
2.1.1. Opredelitev pojma mladine	7
2.1.2. Mladina kot zgodovinski pojav	8
2.1.3. Generacijska teorija	9
2.1.4. Šestdeseta kot zlom socializacijskih teorij	10
2.2. Psihosocialni okvir podaljšane mladosti	11
2.2.1. Nastajanje mladosti	11
2.2.2. Podaljševanje mladosti	12
2.2.3. Identitetne spremembe v postadolescenci	15
2.3. Mladinska kultura	18
2.3.1. Opredelitev pojma mladinske kulture	18
2.3.2. Kulturna modernizacija mladine	19
2.3.3. Subkultura	20
3. MLADINA IN DRUŽBA	23
3.1. Mladina in družbena neenakost	23
3.2. Mladina in družbeni red	25
3.3. Študentska gibanja	28
3.4. Mladina in politika	32
3.5. Nova politična paradigma in nova družbena gibanja	33
4. POLITIČNA KULTURA KOT TEORETIČNI OKVIR POLITIČNE PARTICIPACIJE	36
4.1. Opredelitev politične kulture in politične socializacije	36
4.2. Koncept politične kulture	37
4.2.1. Zgodovina koncepta politične kulture	37
4.2.2. Definicija pojma politične kulture	37
4.2.3. Psihološki vidiki politične kulture	38
4.2.4. Politične orientacije	39
4.3. Politična participacija mladih v Evropi	40
4.4. Mladi kot socialni in politični akterji v različnih predelih Evrope	42
4.5. Političnost mladih v Sloveniji	43
5. ZAKLJUČEK	42
6. LITERATURA	47
	49

KAZALO SKIC IN TABEL

Skica 1: Družbeni sistem	25
Skica 2: Glavne značilnosti »stare« in »nove« politične paradigme politike	34
Tabela 1: V kolikšni meri zanima politika mlade v Sloveniji	44
Tabela 2: Oblike političnega udejstvovanja: podpisati peticijo	45
Tabela 3: Oblike političnega udejstvovanja: udeležiti se zakonitih demonstracij	45
Tabela 4: Zaupanje v institucije: politične stranke	46

1. UVOD

1.1. Predmet analize

Mladina nosi v sebi sposobnost, da lahko preseneti vsakega opazovalca, vsakogar, ki razmišlja o njej, naj bo sam mlad ali odrasel. Pomeni obenem izziv in presenečenje za opazovalce. Mnogim raziskovalcem, pedagogom, učiteljem, zlasti pa politikom vzbuja velike skrbi in upanja. Na podlagi zadnjih raziskav v Sloveniji (pa tudi drugod) opažamo precejšen umik mladih v zasebnost. To se kaže kot oblika pasivnosti oz. kot enostavna odsotnost ljudi od vseh oblik političnosti, kot »beg v zasebnost«. A tudi to je politično dejanje. Pogosto je nemočno dejanje socialnega protesta. Lahko pa se kaže kot navidezna, le formalna politična aktivnost. Takšno je npr. članstvo v političnih institucijah, ki ga ne spremlja subjektivni angažma. V nasprotju pa se politična aktivnost izkaže kot del vsakdanjih socialnih dejavnosti ljudi. Kaže pa tudi na kakovost odnosa ljudi za te dejavnosti in njihovo sposobnost za širše družbeno izražanje svojih hotenj in početij.

V svojem diplomskem delu bom poskušal sistematično osvetliti nekatere vidike politične aktivnosti / pasivnosti mladih oz.. politične participacije mladih. V prvem delu se bom osredotočil na pojem mladine, v drugem delu pa bom obravnaval koncept politične kulture in empirično analizo politične kulture mladih v Sloveniji.

1.2. Namen dela

V diplomskem delu bom preveril nekaj hipotez:

H1 Mladina je skozi zgodovino aktivno pripomogla k spremembi političnih teorij in paradigem v družboslovju.

H2 Slovenska mladina postaja vse bolj depolitizirana.

H3 Na politično participacijo mladih vpliva njihov družbeni status.

1.3. Metodološki pristop

Proučevanja politične participacije sem se lotil s kvalitativnim in kvantitativnim zbiranjem podatkov, nato z njihovo obdelavo.

a) Faza zbiranja podatkov

Podatke sem črpal iz strokovne literature v obliki knjig in člankov o problematiki mladine, umeščanja mladine v okvire raznih teorij in modelov. Lotevam se tudi vrednostnih orientacij med mladimi v Sloveniji in pa soočanju z vse bolj potrebnim približevanjem Slovenije EU, tudi na področju mladine.

b) Faza obdelave podatkov

Analiziral sem kvantitativne in kvalitativne podatke. Kvantitativne podatke (Mednarodna primerjava vrednot – Slovensko javno mnenje 95/2) sem dobil v Arhivu družboslovnih podatkov. S pomočjo programa SPSS sem iz teh podatkov izpeljal rezultate in tabele, s katerimi sem ugotavljal korelacijo med družbenim statusom mladih in njihovo politično participacijo.

2. MLADINA

2.1. Konceptualizacija razmerja mladina – družina

2.1.1. Opredelitev pojma mladine

S pojmom mladost in mladina družba skuša opredeliti proces prisvajanja in sprejemanja obstoječe kulture in družbe pri novih generacijah, pa tudi sami predstavniki teh generacij s tema pojmom želijo razumeti sebe in svoj življenjski proces. Sama pojma v sebi združujeta tako generacijske kot socialnozgodovinske opredelitve. Ločimo več dimenzij, ki se med seboj prepletajo (Ule, 1996: 10):

- fazo v življenjskem poteku posameznika ali posameznice;
- socialno skupino, ki jo označujejo določene oblike vedenja;
- nepopolni socialni status;
- starostno kohorto ali zgodovinsko strukturirano generacijsko enoto;
- idealni vrednostni pojem – npr. mladostnost v smislu vitalnosti, duševne svežine in živahnosti;

Pri samem poskusu umeščanja mladih v socialno strukturo po mnenju J. Wallacea obstajajo tri zadrege, ki že desetletja spremljajo sociologijo mladine (Rener, 1996: 120):

- mlade je mogoče umeščati kot posameznika ali posameznice s specifičnimi značilnostmi kot partikularno družbeno skupino ali kot pripadnike družinske skupine;
- videti je, da obstajajo težave v umeščanju mladih posameznic in posameznikov na ravni njihove individualne »celosti« (mlad človek kot študent, partner, sošolec, prijatelj, otrok); težava je torej v »polnem« zajetju vlog in socialnih razmerij mladih ljudi;
- teoretske in metodološke zadrege ob dejstvu, da se mladi nahajajo v procesu prehoda v odraslost, zato to, kar o njih rečemo letos, najbrž ne bo veljalo v naslednji letih njihovega življenja bodisi zato, ker bodo sami odrasli bodisi zato, ker se spreminja socialni kontekst njihovih življenj;

Sama meja za vstop v mladost se danes pomika v zgodnejša leta, starostna meja za vstop v odraslost pa se pomika navzgor. Posameznik, ki ustreza definicijam mladostnika, je običajno postavljen v podrejen družbeni položaj nasproti tistim ljudem, ki si lastijo moč nad njim (starši, vzgojitelji), ga želijo nadzirati, kontrolirati. Podrejenost je posledica njegove ekonomske in socialne nesamostojnosti. To pa ne pomeni, da je mlad človek povsem nemočen in da sam v svojem položaju ne more ničesar spremeniti. V socialne definicije mladosti modernih družb namreč vstopajo elementi individualnih dosežkov, ki lahko pomembno spreminjajo socialni položaj posameznika (Ule, 1996: 11).

2.1.2. Mladina kot zgodovinski pojav

Po mnenju Miličeve je mladina zgodovinski pojav: ni niti univerzalen naravni niti univerzalen družbeni pojav (ki ga je mogoče srečati v vseh družbah v vseh njenih obdobjih)(Fištravec:2002: 9):

Pojav, nastanek in razvoj mladine lahko tako vežemo samo na razvoj meščanskih družb. Mladina nastane v obdobju, ko pričneta izginjati primarna socializacija posameznika oz. posameznice v okviru svoje družine kot zadostna osnova za lastno socialno reprodukcijo ter potreba po človeku – delavcu kot celovitem socialnem bitju. Mladina nastane v »trenutku«, ko je za celotno socialno in kulturno reprodukcijo družb potrebno posredovanje v procesu socializacije (Fištravec, 2002: 10).

Zgodovinski proces konstituiranja mladine se izteče z degradiranim individualnim razvojem in dehumanizacijo ter depersonalizacijo človeka. Resnično, mladina kot nova produkcijska struktura omogoča intenziven, ploden in neomejen razvoj človeških sposobnosti. Vendar ta razvoj in njegovi rezultati samo posredno in potencialno bogatijo nosilca le-tega – človeka; neposredno doprinašajo k rasti človeškega odtujenja, ki s pomočjo mladine prispe do korenine človeškega življenjskega procesa (Milič, 1985: 13).

Mladina postane specifičen (protisloven) družbeni subjekt, družbena struktura, katere pojavnost in družbeno učinkovanje nista omejena samo na točno določeno (in zanemarljivo) mesto v družbi, ampak je integralna, vseobsegajoča kvaliteta vsakokratnega projekta socializacije vsakega izmed nas, ki v končni točki omogoča zadržati socialni položaj mladosti

skozi svoje celotno življenjsko obdobje, potem ko vstopi vanjo (mladost) (Fištravec, 2002: 10).

Na ta način, na način nepreklicne institucionalizacije v dogajanjih 1968. leta (obdobje študentskih nemirov), nastane in postane mladina tista neobhodna družbena struktura modernih družb, ki je tako vitalno povezana z njeno reprodukcijo, da je ni mogoče več misliti samo v okviru nje same (mladine) niti v okviru same moderne družbe. Saj s tem, ko je mladina postala tudi njen nujen konec oziroma polje, znotraj katerega nastajajo prostori drugačne – postmoderne družbenosti (Fištravec, 2002: 10).

Zaradi svojega globalnega značaja, ki ni ekskluziven, lahko razumemo mladinsko konstruiranje družbene resničnosti kot konstruiranje vzporednih ravni družbene resničnosti (Fištravec, 2002: 10).

2.1.3. Generacijska teorija

Oblikovalci generacijske teorije, klasični antropologi kakor sta bila Evans – Pritchard in Margaret Mead, so ugotavljali, da mladi ljudje v manj kompleksnih pred – industrijskih družbah še zdaleč niso bili podvrženi pretresom in viharjem, ki so značilni za prehod v odraslost v industrijskih družbah. Problem »generacijske prilagoditve« v industrijskih družbah obstaja zato, ker te niso razvile primernih prehodov v odraslost in mladim generacijam ne zagotavljajo mesta v socialnem svetu, zaradi česar se mladi vsaj začasno nahajajo na njegovih obrobjih (Rener, 1996: 121).

Generacijska teorija v prvi polovici stoletja se s pomenom družine kaj prida ne ukvarja. Prednost daje obravnavi razmerij med generacijami v družbenem in ne družinskem kontekstu. Coleman (1961) je npr. ugotavljal, da je šolski sistem ustvaril pogoje, v katerih postajajo vrstniške skupine »družbe v malem« in bolj ko se krepi vrstniška kohezivnost, večji je razcep med generacijami (Rener, 1996: 121).

2.1.4. Šestdeseta kot zlom socializacijskih teorij

Z razliko od generacijske so funkcionalistične teorije poudarjale pomen družine, družinskih vlog in družinske socializacije. V teorijah primarne socializacije družina nastopa kot »tovarna« za produkcijo osebnosti. V družini se otroci naučijo obnašanja, ki je v skladu z družbenimi normami, naučijo se kulturno predpisanih družbenih in družinskih vlog, naučijo se razbiranja tega, kar starši in širše okolje od njih pričakujejo. Če naj bo socializacijski proces uspešen, potem je nujno, da so otroci instrumentalno in emotivno (začasno) odvisni od staršev. Vendar morajo biti tudi starši sposobni odmika, otroku naj pomagajo, da zmore preseči družinsko odvisnost, ko za to nastopi čas.

Najpomembnejši funkcionalistični teoretik, Talcot Parsons, je svojo družinsko in socializacijsko teorijo oblikoval v petdesetih letih, ko je bil ideološki govor nasičen s skrbjo o propadu družine, katere funkcije so tedaj množično prevzemale druge družbene institucije. Družina je bila videti krhka in ranljiva, zdelo se je, da izginja zadnja trdnjava starega sveta in da je pot družbeni anomiji odprta. Parsons ni nikoli sprejel kataklizmičnih tonov, nasprotno, menil je, da bo zožitev družinskih funkcij šele omogočila polni razvoj male industrijske jedrne družine, specializirane v afektivnosti. Kakor tudi ni dvomil v socializacijski učinek take družine: deklice bodo postale matere in žene, dečki nosilci očetovske avtoritete in socialno ekonomskega statusa družine (Rener, 1996: 121-122).

V industrijskih družbah je družinska primarna socializacija sicer odločilna za oblikovanje (odraslih) osebnosti, je pa vsekakor pomanjkljiva v pripravi mladih ljudi za bodoče družbene vloge. Zato družinsko socializacijo dopolnjujeta šolska in vrstniška sekundarna socializacija. Urejeni, diferencirani in racionalno delujoči socializacijski agensi (družina, vrstniki, šola) naj bi po funkcionalističnih socializacijskih teorijah delovali v smeri gladkega prehoda v odraslost tudi v visoko kompleksnih industrijskih družbah. Vendar pa je sociologija mladine zašla v šestdesetih letih prejšnjega stoletja v slepo ulico. Socializacijske teorije so obvisle v zraku, ker se objekt njihovega raziskovanja - socializacija - ni imela kam pripeti. Na enem koncu je bilo z ekonomsko recesijo, upadanjem proizvodnje in rastjo brezposelnosti konec z iluzijo o gladkem prehodu iz izobraževanja v zaposlitev, na drugem koncu so spremembe v načinih oblikovanja družine in pluralizacija družinskih življenjskih stilov (kohabitacija, enostarševske družine,...) prav tako opravile z meščanskim idealom dvogeneracijske jedrne družine, z rigidno delitvijo spolnih in starostnih vlog, ki naj z roko v roki s šolo (in manj z

vrstniki) producira racionalne posameznike, visoko funkcionalne in prilagojene moderni industrijski družbi (Rener, 1996: 122).

2.2. Psihosocialni okvir podaljšane mladosti

2.2.1. Nastajanje mladosti

Otroštvo in mladost kot ključni življenjski obdobji, v katerih se izoblikujeta posameznikova osebnost in značaj, je odkrilo razsvetljenstvo. Otrok in mladostnik sta tako postala subjekta različnih disciplinarnih, moralnovzgojnih in izobraževalnih praks. Šolski aparat je izpodrinil dotedanji primat družine in cerkve na področju vzgoje in izobraževanja mladih. Revolucija šolstva je bila vzporednica industrijske revolucije. Zato se vzporedno z intenziviranjem industrijske revolucije razširja in podaljšuje tudi šolanje in z njim vred obdobje med otroštvom in odraslostjo (Ule, 1996: 17).

Vendar je do sociološke tematizacije mladosti prišlo šele v 20. stoletju. Idejo o mladosti oz. adolescenci kot posebnem življenjskem obdobju najprej zasledimo v monumentalni študiji S. Halla z naslovom *On adolescence* (1904). S. Hall je prvi raziskal obdobje mladosti in ga tudi poimenoval z besedo »adolescenca«. Po njegovem so za adolescenco značilni viharništvo, stresi in upori mladih proti različnim avtoritetam. To je bilo po njegovem nujno za razvoj modernega individualizma in za samostojni vstop mladih v odraslost (Ule, 1996: 17).

Od njegove knjige dalje se termin »adolescenca« v znanstvenih in strokovnih krogih pa tudi v vsakdanjem življenju nenehno uporablja. Prav tako od takrat dalje govorimo o »problemih adolescence« in adolescenca je po definiciji »problematično« življenjsko obdobje. Hallovo pojmovanje adolescence je nedvomno vezano le na del tedanje ameriške mladine in predvsem na relativno ozek pas srednjeslojske mladine. Vendar pa je kasnejši razvoj industrijskih družb razmeroma hitro dovolil posplošitev nekaterih njegovih ugotovitev na večino mladih, vsekakor pa na vedno večji del šolajoče se mladine. Mladinske kulture srednjega razreda so postale dominantne v mladi generaciji, prav tako kot sta mladinska množična potrošnja in srednješolski mladinski moratorij postala normalni izkušnji za večino mladih (Ule, 1996: 17).

Čeprav so Hallova dognanja postala klasična za pojmovanje adolescence, pa je samo obdobje še vedno predmet kontroverznih razprav. Večina raziskovalcev in raziskovalk se strinja z Eriksonovo tezo, da je adolescenca obdobje identitetne krize, t.j. neravnotežja v posameznikovi oz. posameznični predstavi o sebi, iskanje novega koncepta sebstva in preskušanja različnih socialnih vlog. Adolescenca je sečišče vplivov iz otroštva in poskusov identificiranja s socialnimi vlogami odraslih. Rezultat uspešne predelave krize adolescence je reorganizacija osebnosti in razvoj novejših zrelejših odnosov do vrstnikov in vrstnic, do utrjenih avtoritet, do institucij itd. (Ule, 1996: 17).

2.2.2. Podaljševanje mladosti

V poznih šestdesetih letih pa so se v prehodu iz klasične mladosti (adolescence) v odraslost zgodile bistvene spremembe. Podaljševanje izobraževanja čez dvajseta leta je povzročilo, da vse več mladih po zaključku adolescence ne vstopa v odraslost. Med adolescenco in odraslost se je umestilo še eno formativno obdobje, in sicer tako imenovana postadolescenca ali postmladost. Do tega je prišlo zaradi vedno več časa, ki ga sodobne družbe potrebujejo, da usposobijo nove generacije za produktivno vključitev v družbo (Ule, 1996: 18).

Avtor pojma in teorije o postadolescenci kot novega življenjskega obdobja je K. Keniston (1908). Le – to nastopi po »viharniškem« obdobju mladosti in se umešča pred odraslost. Svojo teorijo je Keniston zasnoval na empiričnih raziskavah med študenti ameriških univerz v dobi študentskih nemirov konec šestdesetih let. Zaradi tega so njegove ugotovitve sprva veljale (podobno kot pri Hallu) le za relativno omejen krog študentskih radikalov, kasneje pa so postale veljavne za vedno večji del študentske populacije v razvitih družbah, v osemdesetih in devetdesetih pa tudi za mnoge mlade izven študentske generacije (Ule, 1996: 18).

Ločimo torej lahko:

- *klasično mladost ali adolescenco*, ki se umešča v obdobje po obveznem šolanju in zajema predvsem vajeniško in dijaško mladino med 15. in 19. letom;
- *postadolescenco*, kot posebno obliko mladosti, ki nastopi po zaključku mladosti in zajema prvo polovico dvajsetih let;

Za vsako od teh obdobj je značilna kriza, njuni rezultati pa so precej različni (Ule: 17-19):

- *kriza v adolescenci*: nima političnih posledic, pojavi se ob koncu pubertete, njen potek je viharški. V njej se srečujejo močna čustva krivde, nemira, osamljenosti, strahu zgodnje adolescence. Iztek te krize vodi v preureditev in reorganizacijo osebnosti v impresivno, četudi prehodno stabilnost in razvoj spektra novih odnosov do istospolnih in raznospolnih vrstnikov oz. vrstnic, do utrjenih avtoritet, do idej itd.;
- *kriza v postadolescenci*: predpogoj je uspešno razrešena kriza adolescence. Izkusijo jo predvsem tisti, ki podaljšujejo šolanje čez dvajseta leta in se zato znajdejo v posebnem izobraževalnem moratoriju. Zanja je značilna bolj zavestna in kritična refleksija lastnih socialnih vlog in družbe kot celote. Spremlja jo občutek »bližanja koncu črte« in po Kenistonu je šele to prava identitetna kriza. Vsebuje manj občutkov strahu in zavestnega nemira, zato jo je težje opisati in razumeti. Izhaja predvsem iz neuspehov mladih, da bi se identificirali z družbo odraslih in s svojimi bodočimi vlogami v njej;

Po Kenistonu je za postadolescentno populacijo značilno predvsem, da tega časa ne doživlja kot nekaj vmesnega. Ravno postadolescenti so iz (podaljšane) mladosti naredili življenjsko fazo z njej lastnim življenjskim stilom. Zato je za mnoge, ki preživljajo to fazo podaljšane mladosti, značilno, da ne želijo odrasti, temveč želijo čim dlje ohraniti mladostniški življenjski stil.

V postadolescenci posameznik testira družbo okrog sebe in preverja, koliko socialne vloge, ki mu jih ponuja obstoječa družba, in razne možnosti za samouvrščanje v odraslo družbo sploh ustrezajo njegovim predstavam o sebi in družbi.

Pojav postadolescence je nastal tedaj, ko so mladi dobili možnost do neke mere zavračati tradicionalna pričakovanja glede vstopa v odraslost in umeščanja v družbo. Zaradi tega danes govorimo o tem, da mora biti tudi družba sposobna sprejeti kritično držo mladih in s tem mladim omogočiti, da najdejo »svoje mesto v družbi«.

Keniston je opredelil osrednje teme in probleme postadolescence (Ule, 1996: 20-22):

- *napetost med samopodobo in zahtevami družbe*: pogosto je glavni problem postadolescentov in postadolescentk, kako uskladiti samopodobo z družbenimi pravili. Postadolescent oz. postadolescentka se srečuje in ukvarja predvsem z neskladjem,

konfliktom, razkolom med lastno samopodobo, vrednostnimi in življenjskimi orientacijami, željami, pričakovanji ter zahtevami in možnostmi za posameznike in posameznice v družbi. Poglavitni problem postadolescenov in postadolescentk je, kako uskladiti samopodobo z družbenimi pravili. Odziv mladih ni nujno zavračanje družbenega reda ali politični radikalizem. Lahko pride tudi do zavračanja samopodobe. To lahko privede do različnih intenzivnih oblik samospreminjanja, kjer mladi uporabljajo sredstva in možnosti, ki jim jih ponuja sodobna družba: udeležba v raznih subkulturnih dogajanjih, intelektualnih in študijskih dejavnostih, zatekanje v religijo, duhovnost, poglobljena introspekcija itd. V postadolescenci mladi prvič občutijo potencialen in realen konflikt med ohranjanjem avtonomne osebnostne integritete in individualnosti ter potrebami in zahtevami po vključitvi in potrditvi v družbi. Pomembna značilnost podaljšane mladosti je tudi intenzivno preskušanje različnih življenjskih stilov in eksperimentiranje s samim seboj. Čeprav je to samoiskanje in eksperimentiranje pogosto tudi v adolescenci, pa je za postadolescente in postadolescentke bolj življenjsko zavezujoče. Rezultati tega početja so tudi bolj dolgoročni, saj zaznamujejo tudi poznejšo odraslost.

- *razpetost med omnipotenco in samozavračanjem*: za postadolescentsko obdobje so značilna pogosta nihanja odnosa do sebe, ki se gibljejo med dvema skrajnostima: občutkom nezadostnosti in omnipotenco. Samozavračanje vsebuje občutke izolacije, neresničnosti, absurda in ločenosti od medosebnega, družbenega in fenomenološkega sveta. Mladi imajo obenem občutek depersonalizacije sebstva in derealizacije sveta. Občutki vsemoči so sicer nasprotje samozavračanja, vendar izhajajo iz istega izvora: neskladja med sebstvom in družbenim svetom. Vsebujejo občutke popolne svobode, življenja v čistih možnostih, doseganja ali spreminjanja česarkoli. Postadolescenco označuje potreba po dinamiki, spremembah, gibanju, razvoju in zavračanju zastoja, stabilnosti. Spreminjati se, »ostati na poti« pomeni mladim ohranjati občutek notranjega razvoja in rasti. Lahko gre za spreminjanje samopodobe, koncepta sebe, življenjskega stila, spreminjanje življenjskega okolja, spreminjanje družbenih razmerij. Postadolescenco označuje potreba po dinamiki in zaradi tega je tudi odnos do odraslosti povezan z odporom do statičnosti. Mladi dojemajo odraslost kot statičnost, to pa nezavedno identifikacijo s smrtjo in nebitjo. Tudi želja po nedoločnem podaljševanju mladosti pri nekaterih postadolescentih in

postadolescentkah vsaj delno izhaja iz nezavedne predstave, da pomeni odraslost v nekem smislu prenehanje pravega življenja.

- *mladocentričnost ter zavračanje socializacije in kulturacije*: mladi se soočajo z učinki socializacije in kulturacije na njihovo podobo in včasih le-te tudi zavrnejo. Skušajo namreč izstopiti iz predpisanih socialnih vlog, pa tudi kulture in zgodovinskega časa, v katerem živijo. Mladi se zavedajo, da bodo morali etablirati v eno od »odraslih« identitet, vendar si želijo čim dlje časa ohraniti postadolescentno identiteto in življenjski stil. Nemški raziskovalci so težnjo po ohranitvi specifično mladostniškega življenjskega sveta in vrednot imenovali mladocentrizem.

2.2.3. Identitetne spremembe v postadolescenci

Najpomembnejše spremembe v postadolescenci so vezane na odnos med posameznikom oz. posameznico in družbo, kjer se vzpostavijo nove napetosti. V adolescenci se mladi šele pričenjajo primerjati med seboj in družbenimi zahtevami in pričakovanji, zunanjo družbo dojemajo pretežno kot razširjeno družino in se do nje vedejo podobno kot do družine svojih staršev. V postadolescenci pa so mladi že relativno emancipirani od družine, konflikti z družino nastopijo samo takrat, kadar se starši obnašajo kot reprezentanti družbe v njihovem zasebnem svetu (Ule, 1996: 22).

Postadolescent oz. postadolescentka teži k sintezi med konceptom sebe in konceptom družbe, torej med avtonomijo posameznika in priznanjem družbe. Keniston takšno sintezo imenuje »individuacija«. Individuacija pomeni sprejemanje družbe oz. integracija v družbo in obenem distanciranje od družbe. Neposrečena individuacija pomeni odtujitev posameznika od samega sebe ali od družbe. Odtujitev od samega sebe pomeni afirmacijo družbe na račun lastne avtonomije in individualnosti, »prodajanje« samega sebe družbi. Nasprotna skrajnost je afirmacija avtonomije na račun družbe. Obe vrsti odtujitve sta pogosti v postadolescenci. Včasih trajata dolgo časa, povzročata pa zastoj v individualnem in socialnem razvoju (Ule, 1996: 23).

V postadolescenci se spreminjajo tudi odnosi do odraslih oz. starejših, predvsem pa odnosi do njihovih staršev. Adolescenca je še v znaku nihanj med identifikacijo s starši in nasprotovanju

staršem. Postadolescenti in postadolescentke pa odkrijejo starše kot kompleksne osebe, ki so determinirane s svojo družbeno in zgodovinsko situacijo in delno s svojimi željami in obsesijami. Mladi se zavedo obsega družinskih tradicij, družinske usode, družinske kulture in družinske smeri razvoja. Postavi se jim vprašanje, ali naj nadaljujejo s to tradicijo, usodo, kulturo itd., ali naj ustvarijo svoj lasten način življenja, vsakdanjo kulturo, smer razvoja. Postadolescenti in postadolescentke se učijo gledati sebe in starše kot večdimenzionalne osebe, jih razumeti in se čutijo manj odvisne od njih. Zato so sposobni preseči meje perspektiv, ki jim jih zarisujejo starši. (Ule, 1996: 23).

Moralni in kognitivni razvoj posameznikov in posameznic doživi v podaljšani mladosti svojski preobrat od bolj konvencionalnih k bolj osebnim in zato bolj načelnim oblikam razmišljanja in sklepanja. Ta postkonvencionalna morala temelji na osebno privzetih in ponotranjenih načelih, ki jih posameznik oz. posameznica sprejema z razmislekom, ne pa slepo ali zaradi socialnega konformizma. Pojmi dobrega in slabega so tedaj relativni in sprejemljivi, so rezultat družbene pogodbe med posamezniki oz. posameznicami in skupnostjo (Ule, 1996: 23).

Keniston meni, da so postkonvencionalni morali bolj naklonjeni študentje družboslovja in humanistike kot pa tehničnih ved. K temu jih napotuje že sama vsebina študija in literatura, ki jo morajo prebrati. Kohlberg pa opozarja tudi na nevarnost zloma postkonvencionalne morale v cinizem, terorizem, fanatizem itd., če mladi ne najdejo oprijemljivega torišča za uresničevanje svojih moralnih načel. Zato se v postadolescenci pojavljata tako moralni razvoj kot moralna regresija. To je zlasti nevarno tedaj, kadar se moralno visoko razvita zavest združi s pomanjkljivim razvojem drugih osebnostnih kvalitiet, zlasti razvojem čustvovanja, vživljanja v druge, sočustvovanja z drugimi. Za postadolescente in postadolescentke je značilen tudi razvoj reflektivnega razmišljanja. Tedaj posameznik ali posameznica razvije zavest o zavestnosti, pozornost na pozornost, mišljenje o mišljenju in zmore razlikovati fenomenološki jaz od vsebin zavesti. To diferenciranje zavesti na »subjekt« in »objekt« omogoča mladim užitek v intelektualnih igrah in vseh zvrsteh ustvarjalnosti (Ule, 1996: 24).

Keniston opozarja, da so navedene razvojne težnje v podaljšani mladosti pri isti osebi le redko sinhronizirane. Zato je nekdo lahko »odrasel« in »mlad« na enem področju razvoja in še

»adolescent« ali celo »otrok« na drugem področju. Človeški razvoj poteka neravno, s prekinitvami in zastoji na enih področjih ter hkrati pospeški na drugih. Pojem adolescence je torej vebrovski idealni tip, t.j. model, ki nam pomaga razumeti realne izkušnje mladih, vendar jih nikoli ne zajame ali razloži v celoti (Ule, 1996: 24-25).

Postadolescenca seveda ne pomeni zaključka identitetnega razvoja. Mnenja, da onkraj mladosti obstaja le statičnost, padec, izključenost in smrt je tipično mladostniško mnenje. Mladost je uvod v naslednje spremembe, ki nastopijo kasneje v življenju posameznika oz. posameznice. Takšne spremembe zahteva npr. poklic in spremembe v zaposlitvi, družinsko življenje, odnosi do naslednje generacije, npr. do svojih otrok. V tem smislu je postadolescenca prehodno življenjsko obdobje, kot so prehodna vsa druga življenjska obdobja (Ule, 1996: 25).

Pojem postadolescenca ne označuje določenih starostnih skupin, socialnih vlog, ne družbenih položajev. Po Kenistonu je postadolescenca psihološko stanje. Ni nujno, da se mladostniki in mladostnice, ki so v tem stanju, družijo med seboj v prepoznavne skupine, niti ni nujno, da delijo enak družbeni položaj. Posadolescenca je torej možnost za posameznika oz. posameznico, ne univerzalna značilnost vseh mladih v določeni starosti. Če uporabimo Kohlbergovo merilo (doseganje postkonvencionalne presoje kot znak postadolescence), potem je po Kenistonu le približno 40 odstotkov ameriških študentov in študentk konec šestdesetih let doživljalo postadolescenco. Med neštudentsko mladino je bil ta odstotek veliko manjši, tako da je bilo manj kot 20 odstotkov vseh mladih od 20. in 25. leta postadolescentsko usmerjenih. Postadolescentska mladost je tedaj predstavljala manjšino v svoji starostni skupini. Vendar pa je ta manjšina odločilno vplivala na javno mnenje o mladini (Ule, 1996: 25).

Posadolescenca je možnost, ki jo lahko uresniči le tisti del mladih, ki ima zanjo ustrezne materialne in socialne pogoje. Postadolescenca je v prvi vrsti osebnotni in psihološki modus mladosti, opcija, ki jo lahko izkoristi le oseba, ki je uspešno dokončala identitetno krizo v adolescenci in ki reflektivno in kritično sprejema socialne vloge odraslih in svoje družbeno samouvrščanje. Zato potrebuje kvalitetno izobrazbo in ima razmeroma zanesljiva sredstva za življenje. Postadolescenca niti ni vedno privlačna za mlade, kajti dominantna mladinska kultura in prevladujoči »duh dobe« pogosto poudarjata nerefleksiven, zgolj porabniški odnos

do družbe, zabavo in sprostitvev. Zato terja napor mišljenja, kritično distanco in iskanje alternativ, ki niso ravno »zabavne« (Ule, 1996: 26).

V zadnjem desetletju analitiki mladosti opisujejo še tretjo fazo mladosti, ki je nastala zaradi spremenjenih ekonomskih pogojev in otežanih vstopov v svet dela. Tako postmladosti sledi še tretja faza, t.i. »mlajša odraslost«, ki je značilna za mlade med 25. in 29. letom. V skupino mlajših odraslih torej uvrščamo ljudi te starosti, ki ne opravljajo tipičnih dejavnosti odraslih (zaposlitev, lastna družina, rojevanje in skrb za otroke itd.), ker se še šolajo, so nezaposleni, ali ker želijo čim dalj časa obdržati mladostniški življenjski stil in obveznosti odraslosti prelagajo na kasnejša leta (Ule, 1996 18).

2.3. Mladinska kultura

2.3.1. Opredelitev pojma mladinske kulture

Mladinska kultura je izredno težko ulovljiv in določljiv pojem. Je realno v ambivalentnem položaju. Je produkt in izraz mladosti kot statusnega prehoda. Torej je nekaj prehodnega, neobvezujočega ipd. In je produkt/izraz skupinskih dejavnosti mladih pri poskusih osamosvajanja od odraslih in simbolni predelavi realnosti, ki naj podeli posameznikom trajne in splošne sestavine njihove osebne in socialne identitete (Ule, 1988: 36).

Mladinska kultura je danes eden ključnih dejavnikov socialne konstrukcije realnosti in s tem socialnega umeščanja mladih v družbo. Torej se s tem prekinja tradicionalni potek socializacije, ki se je oblikoval v institucijah primarne socializacije (družina), nato pa se je nadaljeval v formalnih institucijah sekundarne socializacije (šola, delo, kultura, politične institucije). Torej je mladinska kultura poglavitni dejavnik socializacije mladine, mladina pa postaja celo nov socialni razred, ki transcendirata tradicionalne razredne razlike med meščanskim in delavskim razredom (Ule, 1988: 36).

2.3.2. Kulturna modernizacija mladine

Skupna teza del sociologov s konca petdesetih let je bila, da se je v mladih generacijah izoblikovala specifična vrstniška skupinska pripadnost, vrstniška kultura mladih, ki sega čez razlike med družbenimi razredi in matičnimi kulturami (kulturami staršev) in ki vse bolj prevzema iz rok družine in šole tudi socializacijske funkcije (Ule, 2002: 20).

Coleman je svojo raziskavo med ameriškimi dijaki iz l. 1958 podal nekakšen »kronski dokaz« za vse, ki so zagovarjali obstoj avtonomne mladinske kulture. Takrat je ugotavljal obstoj specifične kulture najstnikov. Kasneje se je ta teza razširila na celotno mladino oz. tezo o specifični in avtonomni mladinski kulturi. S študentskimi gibanji konec šestdesetih let se je pozornost raziskovalcev mladine preusmerila od pretežno mlajše mladine (šolarji, dijaki) k starejši študentski mladini (postadolescentom). Teza o obstoju posebne mladinske kulture pa je s tem pridobila pomen in težo (Ule, 2002: 20).

Mladinske kulture sedemdesetih in osemdesetih let so bile veliko bolj raznovrstne v vedenjskih vzorcih in usmeritvah kot vrstniška kultura mladih iz petdesetih let. Vedenjski vzorci mladih, ki so se sprva nanašali le na stile oblačenja, na oblike uživanja v prostem času, na zavračanje običajnih norm vedenja, so se razširile na nov odnos do erotike, religije, politike, življenjskega poteka. Že uporaba termina »mladinska kultura« predpostavlja majhno kulturno revolucijo, namreč odmik od dobro definiranih ter na visoke ideale in visoke kulturne dosežke oprtih socialnih in vrednostnih sistemov k vsakdanjemu dogajanju, k vsakdanjemu življenju. Zato je najbrž bolj utemeljeno govoriti o mladinskih kulturnih in življenjskih stilih kot o izgrajenih sistemih vrednot in kulturnih dobrin. Toda tudi pojem mladinske kulture ne izraža v zadostni meri družbenih inovacij, ki so jih v moderne družbe vnesli mladi v sedemdesetih in osemdesetih letih dvajsetega stoletja. Te inovacije so bile globlje in bolj daljnosežne kot zgolj vsebine in oblike skupinske, generacijske (sub)kulture. Alternativna gibanja so bila bolj simbolni izziv družbi in ravno s tem so dosegla, da se na videz partikularen problem spremeni v univerzalnega (Ule, 2002: 20-21).

Značilno za ta gibanja je bilo tudi to, da niso bila več enogeneracijska, da so presegla okvirje mladinskosti, čeprav so bili vsaj sprva mladi glavni pobudniki teh partikularnih gibanj in odporov. Ta gibanja so bila znak preobrazbe mladine iz primarno generacijsko in

socializacijsko določene družbene skupine v primarno kulturno, informacijsko in življenjskostilsko določeno skupino (Ule, 2002: 21).

Mladinska kultura je le abstrakcija, ki pokriva bolj ali manj različno mrežo delnih kultur in subkultur mladih. J. Zinnecker predlaga naslednjo tipologijo mladinskih kulturnih stilov oz. mladinskih kultur, ki je obenem tudi hierarhija njihove avtonomnosti (Ule, 1988: 38):

- *skupinske kulture navijačev in navdušencev* (za disko, nogomet, vojsko itd.);
- *modne stile* (šminkerji, punkerji, rokerji ipd.);
- *kulture manjšin*, ki krepijo družbene nadzorne instance, imajo naravo tajnih združenj in skušajo doseči družbeno pozornost (nove religije med mladimi, nacionalistične skupine, teroristične skupine);
- *politično motivirano protikulturo*, ki je slabo notranje povezana, brez trdnih organizacij, vodij, smotrov, prej subkulturno okolje kot skupina pristašev nekega gibanja, vendar pozna mnoge splošno znane oblike lojalnosti in znake prepoznavanja;

2.3.3. Subkultura

Kultura moderne skupnosti, kot jo doživlja odrasčajoč človek, je v marsičem specifična: je netransparentna (ni nedvoumnega procesa iniciacije, ki bi osebo umestil v svet odraslih), negotova (zaradi rastoče socialne kompleksnosti ni hegemonске instance, ki bi proces odraščanja interpretirala) in dolgotrajna (podaljšuje se predvsem zaradi procesa šolanja). Obstaja več specifičnih dejavnikov modernosti, ki jih mlad človek doživlja in ki sooblikujejo njegovo kulturno podobo. Gre za dejavnike, ki se razumejo kot ponotranjeno doživljanje (občutenje, čustvovanje in mišljenje) sveta. Zato ti dejavniki ne delujejo na osebo deterministično, na način nekakšne »naravne danosti«, ampak kot kulturne interpretacije (Tomc, 1999: 11).

Ključni dejavniki mladinskega doživljanja sveta od petdesetih let prejšnjega stoletja so (Tomc, 1999: 11):

- *ekspanzija množičnih medijev* (radio, televizija, itd.), ki omogočajo relativno nenadzorovano druženje (neodvisno od starševskega in dominantnega sveta) in

izpostavljenost sorodnim estetskim, čustvenim in miselnim sporočilom (na primer glasba preko juke-boxa, na koncertu, v diskoteki itd);

- *šolanje*, ki doživlja nesluteno ekspanzijo in mlademu človeku omogoča umik pred nadzorom odraslih in druženje z drugimi mladimi;
- *prosti čas* kot čas, ki ni namenjen ne delu ne šoli, ki ni nadzorovan in ki lahko predstavlja manjši del časa, s katerim razpolaga mlada oseba, a ji ta vseeno pripisuje strateški pomen;
- *dvig materialnega standarda*, ki spodbuja avtonomno potrošnjo subkulturnega blaga;
- *dejavniki kulturne industrije* (razvoj novih glasbenih tehnologij, odsotnost mladinske estetike z elitizacijo jazza po drugi svetovni vojni itd.) itd.;

Del biološko mladih ljudi je te dejavnike kulture okolja (in nedvomno še nekatere druge) doživljal kot dejavnike lastne »kulturne usode«. Tako se oblikuje kategorija ljudi, ki jih (nekoliko po vebrovsko) povezuje podobno doživljanje »kulturne usode« na trgu duhovnega blaga. Podobni so si po kulturnih vsebinah v duševnosti. Dokler se te podobnosti ne zavedajo, imamo opravka z mladinsko kategorijo. Ko pa se neko število takšnih mladih ljudi prepozna in identificira, imamo opraviti z mladimi, ki se zavedajo svoje posebnosti. Nastane mladina kot skupina. Še drugače bi lahko rekli, da so zaradi podobnih duševnih vsebin razvili podobna sidra socialnosti. Ko pa se, če se, nato pojavi še skupina mladih ustvarjalcev, ki doživlja »kulturno usodo« na podoben način in jo izrazi skozi estetsko ustvarjalnost (kot se je to denimo zgodilo v primeru rock'n'rolla Elvisa Presleya, Chucka Berryja ali Jerrrya Lee Lewisa v petdesetih letih), lahko pride do prepoznavanja tega estetskega občutenja kot občutenja sebe, drugih in drugega v pomembnem segmentu mladinske skupine. Šele na tej ravni, ko se torej pomembno prekrivata kulturna usoda in socialna zavest s specifično obliko estetskega občutenja, lahko govorimo o mladinski subkulturi (Tomc, 1999: 11).

Subkulture ponujajo mladini delavskega razred tisto, kar mladina srednjega razreda išče na univerzi. To je moratorij, časovni in geografski prostor, ki je lahko uporabljen za preverjanje vprašanj po svetu in njihovem odnosu do sveta. V njem je možno eksperimentirati z identitetami in zamisliti ter tehtati možnosti za družbeno spremembo. Subkulture so uporniške in navadno nič več kot to. Res pa vsebujejo zasnove radikalnejšega nestrinjanja, ki bi lahko izbrunili v akcijo in s tem ogrozile družbo (Brake, 1984: 37).

Pojem mladinske kulture je zato mešanica realnosti in irealnosti, interesov in fantazem, ki jih o sebi in družbi gojijo mladi sodobnih družb. Ne le to, je tudi gola abstrakcija, če menimo resno, da obstaja neka zasebna nadnacionalna, nadrazredna generacijska kultura, ki bi se jasno razlikovala od preostale kulture sodobnih družb. Dejansko je prej »zbirni pojem« ali »družinski pojem« za množico različnih, medsebojno povezanih skupinskih in vrstniških stilov in artefaktov. Na to je upravičeno opozorila kritika prvotnih funkcionalističnih pojmovanj mladinske kulture. Najostreje pa so ji nasprotovali sodobni britanski avtorji t.i. »novega vala« teorije mladinskih subkultur (M. Brake, P. Cohen, J. Clark, S. Hall idr.), ki so znova uveljavili tezo o razredno in slojno razbiti mladini in o razredno opredeljenih mladinskih subkulturah (Ule, 1988: 37).

3. MLADINA IN DRUŽBA

3.1. Mladina in družbena neenakost

Za vsak družbeni sistem je značilno, da je podvržen nekemu inherentnemu konceptu družbene neenakosti, ki pa jo, če predpostavimo Marxovo dihotomijo, *podrejen razred* skuša zgladiti oziroma odpraviti na račun *vladajočega razreda*. Vendar pa je ta družbena neenakost tako globoko ukoreninjena v človeško vrsto, da jo je v prvi vrsti potrebno predstaviti skozi prizmo prve človeške institucije – govora in izvora dobrin – dela. Tako govor kot tudi delo imata dve dimenziji – simbolično in komunikacijsko. Z vidika odnosa do svojega predmeta je delo *akcija* – z vidika odnosa do drugih ljudi, ki pri delu sodelujejo, pa *kooperacija*. Kooperacija je pogoj za izvedbo akcije, podobno kot je simbolizacija pogoj komunikacije, komunikacija pa pogoj kooperacije same.

Proces delovanja človeškega odprtega sistema vključuje torej štiri faze (Makarovič, 1984: 37):

- simbolizacijo
- komunikacijo
- kooperacijo
- akcijo

Te štiri faze ustrezajo štirim temeljnim funkcijam vseh odprtih sistemov: sprejemanju, asimilaciji, disimilaciji ter oddajanju snovi. Spričo kompleksnosti dogajanja, ki je značilno za človeka, pa se okrog njih zgradijo štirje pravi pravcati subsistemi, ki jih lahko imenujemo (Makarovič, 1984: 37-39):

1. sprejemni subsistem (kultura)
2. integracijski subsistem (socializacija)
3. mobilizacijski subsistem (politika)
4. akcijski subsistem (ekonomija)

1. Človek za razliko od drugih živih bitij razpolaga s sposobnostjo simboliziranja, ki je osnova njegove kulture. Kultura omogoča pripadnikom neke družbene skupnosti, da se znajdejo v danem okolju. Celotni skupnosti pa daje kultura, ki je specifična za to skupnost, občutek individualnosti in specifičnosti. Kultura

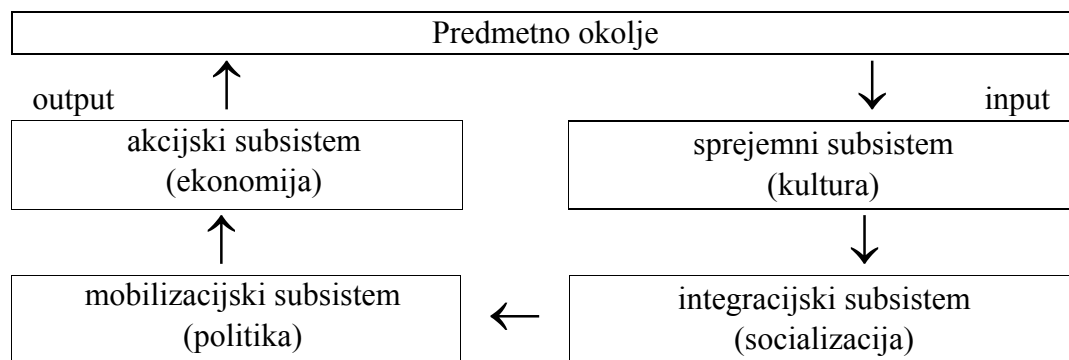
zagotavlja njeno stabilnost in kontinuiteto: skupnost bo zato pogosto brez težave sprejela razne koristne tehnične iznajdbe od drugih skupnosti – le s težavo pa se bo odpovedala svoji kulturi, svojim simbolom, od katerih je odvisen njen obstoj.

2. Sprejemni subsistem se nanaša na odnos skupnosti do zunanjega sveta – toda skupnost postane skupnost šele tedaj, ko dani sprejemni sistem usvoji, ga napravi za svojega. To omogoča skupnosti njeno notranjo integracijo, podobno kot omogoča sprejemni subsistem odnose do zunanje stvarnosti. Tisti posamezniki, ki sprejemajo kulturo dane skupnosti, so namreč njeni sočlani, drugi pa so izobčenci. Za to pa je nujna socializacija kot osnova legitimacije sprejemnega sistema: dano kulturo sprejemamo predvsem zato, ker jo zagovarjajo naši vzgojitelji in voditelji, ki jih občudujemo.
3. V nasprotju z družbeno integracijo, ki je usmerjena »navznoter«, je mobilizacija usmerjena »navzven«, v konkretno akcijo. Poleg sil, ki omogočajo druženje ljudi in občutenje skupne pripadnosti, morajo delovati v sleherni družbi še druge, ki omogočijo organizacijo, razporeditev in koordinacijo človeških virov v smislu kar največje učinkovitosti. Vprašanje organizacije in mobilizacije človeških virov pa je predvsem vprašanje politike.
4. Ljudje ne učinkujejo na zunanjo stvarnost neposredno, temveč po tehniki. V akcijski sferi se torej srečamo s tehničnimi sredstvi, ki jih človek uporablja pri svojem delu, ali najširše vzeto, z razvojem produkcijskih sil. Produkcijske sile same pa sestojijo iz človeške in iz predmetne komponente: iz delovne sile ter iz produkcijskih sredstev.

Sprejemni, integracijski, mobilizacijski in akcijski subsistem tvorijo neprekinjeno logično verigo, po kateri poteka družbena akcija. Sprejemni subsistem določa v odnosu do predmetnega sveta temeljne predpostavke akcije; integracijski subsistem omogoča usvojitev teh predpostavk pri članih skupnosti; mobilizacijski subsistem organizira človeške potenciale za akcijo, akcijski pa omogoča njeno izvedbo. Vendar pa to še ni vse. Če bi se proces tu končal, bil družbeni sistem samo linearen, ne pa ciklični in zgodovinski. Dejansko pa postavljajo spremembe, ki nastajajo v zunanjem svetu zaradi učinkovanja akcijskega sistema, sprejemni subsistem pred vedno nove probleme. Sprejemni subsistem se prilagaja spremembam, prej ali slej pa pride spričo nakopičenih novosti do njegove popolne, radikalne

preobrazbe – kar ustreza mutacijam v biološkem svetu – ki vede nato s seboj revolucionarne preobrate v celotni družbeni strukturi (Makarovič, 1984: 39).

SKICA 1: Družbeni sistem

Vir: Makarovič Jan (1984); *Neenakost, šolanje in talenti, Založba obzorja Maribor, str. 38*

Družbena neenakost se iz medrazredne premika k znotrajrazredni diferenciaciji. To seveda ne pomeni, da postajajo razredne razlike manj pomembne, pač pa, da se dodatno krepijo dejavniki, ki znotraj slojev krepijo diferenciacijo mladih. Eden izmed najpomembnejših dejavnikov socialne diferenciacije mladih je danes obstoj družinskih podpor, torej ali ima in kakšno kakovostno družinsko podporo ima mlad človek na razpolago. Znotrajrazredna diferenciacija je pogosto za mladega človeka bolj boleča in težavna kot medrazredna diferenciacija. Prav ta diferenciacija danes dodatno krepi tekmovalnost in vse hujšo selekcijo pri vstopu v prestižne šole in zaposlitve. Pri tem so odločilnega pomena družinske emotivne podpore in družinske socialne mreže. Skozi ta vpliv pa se posredno tihotapijo tudi razredne razlike, saj družine na gornjem delu družbene lestvice zaradi boljše materialne oskrbljenosti otrokom in mladim lažje nudijo takšno podporo kot družine na spodnjem delu družbene lestvice (Ule, 2002: 33).

3.2. Mladina in družbeni red

Družbenoekonomska vloga mladih se ni nikoli izčrpala le v prehodu od otroštva k odraslosti, t.j. v prizadevanju, da mladi čimprej dosežejo to, kar je bilo potrebno za legitimen prehod v odraslost. Za tem početjem je ležal še drug smoter, težnja po samoreprodukciji družbenih

sistemov za tolmačenje realnosti (ideologij, znanj, vrednot, norm) ter procesa legitimiranja politične strukture družbe (Ule, 1988: 43).

Specializacija in funkcionalizacija modernih družb sta povzročili, da se je prvotno otroštvo v katerem je vzgojno in izobraževalno delovala skoraj izključno družina (družinska vzgoja), raztegnilo daleč čez konec pubertete. Tega obdobja pa več ni mogla obvladovati družina. Tu so se angažirale druge, posebne vzgojno-izobraževalne institucije in vzgojne moči. Vsi ti zdaj omogočajo ideološko samoreprodukcijo družb z delovanjem na mlade generacije. So ključni dejavniki v prenosu tolmačenj realnosti in sistema legitimiranja oblasti na nove generacije (Ule, 1988: 43).

Mladi pa v modernih družbah nikdar niso le sprejemali vnaprej danih ideoloških sistemov, temveč so jih vedno tudi spreminjali in po možnosti prenavljali. Če je kulturni sistem tolmačenj zadoščal za obvladovanje družbenih problemov, tedaj generacijska menjava prenašanja tradicij ni bila noben problem. Če pa stanja stvari, dogodki in problemi niso bili asimilirani v ta sistem, potem se je pojavila kriza tolmačenj, tradicij, legitimnosti. Mladina je takrat postala »testni primer« za preverjanje upravičenosti in koherentnosti družbenega sistema tolmačenj. Individualni generacijski konflikti so postali sestavina obsežnejšega generacijskega konflikta. Kriza identitete v adolescenci se je povezala s krizo kolektivne identitete družbe. Razvijejo se razna »mladinska gibanja« (Ule, 1988: 43-44).

Zgodovinski pregled oblikovanja mladine v razvitih družbah kaže, da so v njih vedno obstajala različna mladinska gibanja. Ta so nenehno problematizirala utečeno stanje v generacijskih odnosih in družbenih sistemih tolmačenj. Vendar mladina kot socialna skupina v glavnem ni imela izrazitega družbenopolitičnega profila, tako da bi lahko organizirano in relativno samostojno delovala na družbo. To ni bilo mogoče že zaradi razlik med mladino, ki so izključevala realno homogeniziranje generacije po »mladinskosti«. Zato je bila dejavnost problematiziranja družbenega sistema tolmačenj večinoma implicitna, ne posebej organizirana kot dejavnost mladine. Problematiziranje je bilo poleg drugih »normalnih« dejavnosti prej stranski produkt delovanja mladih (Ule, 1988: 44).

Za prve povojne mlade generacije tja do konca petdesetih in začetka šestdesetih let je bila po navedbah raziskav dokaj konformistična naravnost mladih do lastnih družb. To so

družboslovci pojasnjevali s tem, da so bili mladi intenzivno zajeti v proces obnov in rasti industrijskih družb na Zahodu ali pa revolucionarnih preobrazb v nekaterih družbah na Vzhodu. Vendar ta konformizem ni bil popoln. Že v zgodnjih petdesetih letih so se pojavili posamezni protesti mladih, mladinski izbruhi nezadovoljstva. Kar so bili na Zahodu »uporniki brez razloga«, so bili na Vzhodu »huligani«. V obeh primerih naj bi bili to člani obrobnih mladinskih skupin, ki so se »odklonili« od prilagodljive večine. »Mladinska devianca« je bila zato primerno geslo, s katerim so se dale pokriti vse oblike mladinskega nezadovoljstva in spregledati zasnovo socialne in politične kritike med mladino (Ule, 1988: 44).

Zanimivo je videti, kako so si bile sorodne simpatije mladih po vsem svetu za nekonvencionalne vedenjske stile, nove oblike zabave, glasbe ipd. Kako jim je bil soroden odpor do represivnih posegov države, do ideološkega uniformiranja mladih. Vendar ta odpor spočetka ni bil množičen in javno izražen. Bil je individualen ali marginalen, prej tih kot glasen. Zato tedaj še ni bilo organiziranih samostojnih izrazov nasprotovanj mladih obstoječim centrom moči v kulturi in politiki. Prav zato se je dal ta protest razumeti kot »generacijski konflikt« oz. kot razširitev tega konflikta iz družine na širšo družbo. Javne avtoritete, množični mediji, šolniki, cerkve, politični aktivisti, nasveti znanosti so ob prvih znakih krize v odnosu mladine do družbe reagirali z značilno zmesjo alarmantnosti, senzacionalizma, ideoloških opominov in »treznih« prepričevanj, da je z mladino vendar vse v redu, da gre za »odklonskost«, o kateri tisk in javno mnenje pretiravata. Le redki so videli v teh pojavih zasnovo obsežnejših protestov mladine proti obstoječim družbenim redom (Ule, 1988: 44).

Raziskave mladine v različnih deželah so v tem času kar po vrsti odkrivale podobne usmeritve mladine, zmes konformizma in skepse, zlasti do politike. Ameriške raziskave J. M. Gillespija in G. W. Allporta ter D. Eastona in R. R. Hessa so ugotavljale, da prizadevanja mladih za obstoj v novi »mladinski kulturi« in prizadevanja v poklicnem izobraževanju posrkajo večino energije mladih. Od tod po mnenju teh avtorjev izhaja nekritični konformizem z zanje pomembnimi odraslimi in politični konformizem do družbenega sistema. Aktivnost v širši družbi je pomenila manj vreden izvor zadovoljstva. Le kadar so bili mladi seznanjeni z močno vrednostno nabitimi alternativami, so pokazali težnjo k radikalnejšim rešitvam (Ule, 1988: 45).

Te in druge mladinske raziskave so dokazale težnjo mladih k neformalnim dejavnostim, zabavi v prostem času, individualnemu iskanju življenjske poti čim dalje od politike in javnih institucij. Neka avstrijska raziskava o študentih iz let neposredno pred študentskim uporom je npr. pokazala, da sta približno dve tretjini študentov solidarizirali s političnimi stališči svojih staršev. Le ena desetina je odločno zavračala stališča staršev. Podobno je l. 1959 J. Habermas ugotavljal politično pasivnost, privatizem, odsotnost zgodovinske zavesti pri nemških študentih. Le pri majhnem delu študentov je zasledil zaostrena kritična gledanja na družbo in pripravljenost na neformalno politično akcijo. Zanimivo je, da se je tudi kasnejše politično gibanje študentov začelo najprej v majhnih skupinah levičarsko usmerjenih študentov, ki pa so vendar »nenadoma« potegnili množice študentov za seboj. To kaže, kako lahko obsežne kvantitativne raziskave stališč varajo opazovalce, ker spregledajo pomembne in potencialno vplivne manjšine družbeno angažiranih mladih (Ule, 1988: 46).

3.3. Študentska gibanja

Leto 1968 in kasnejša leta so bila presenečenje in šok povsod po svetu, kjer so izbruhnili študentski oz. mladinski protesti. In nikjer niso niti vlade niti stranke niti mladinske organizacije niti družboslovci sposobni za utemeljeno razlago dogodkov. Skratka, to je bil šok za družbo in škandal za družboslovno znanost (Ule, 1988: 55).

Študentska gibanja so bila dogodek, ki je v svojem času sprožil velike reakcije in odmeve in ki s te časovne distance deluje fascinantno. Nemški politolog H. Braun je zapisal, da študentski protesti pomenijo prvo množično in demonstrativno odpoved lojalnosti državi in družbenemu redu v sodobnih družbah. V kulturi je prišlo do množice subkulturnih inovacij, ki so se iz marginaliziranih mladinskih okolij prebile v ospredje in javnost. Vendar pa so študentska gibanja vsebovala tudi vrsto notranjih omejitev in protislovij, tudi ideoloških samoslepil, ki so neposredno preprečevala uresničitev študentskih zahtev. Lahko rečemo, da so bila študentska gibanja razpeta med generacijski konflikt, ki je zadeval le eno generacijo, in splošnimi družbenimi problemi, ki so jih študentje poskušali izraziti, vnesti v javni prostor in zavest in jim pomagati do rešitve. Kolikor bolj so se študentska gibanja izgubljala v totalizirajočih ideoloških iluzijah, toliko bolj so v resnici nastopala kot izraz generacijskega spopada. In obratno; kolikor bolj natančno, teoretično utemeljeno, z zavestjo o omejenem

družbenem vplivu so nastopali študentje, toliko bolj splošni in dolgoročni so bili učinki študentskih akcij (Ule, 2002: 19).

»Objekt« mladina je (zopet) enkrat pošteno »ušel« iz okvirov teorij in družbenih pričakovanj. Najprej je zavladata splošna zbežanost. Nato je sledila inflacija zelo nasprotujočih si razlag vzrokov in pobud za te proteste. Po enih razlagah so se študentje uprli zaradi subjektivnih razlogov oz. zaradi posebnosti njihov socializacije. Večina študentov naj bi izhajala iz dobro situiranih srednjeklasnih družin z libertarno in neavtoritativno vzgojo. Razbremenjeni pritiskov dela, družine, so si zato lažje pridobili in privoščili kritiko družbe in radikalne poglede kot drugi družbeni sloji. To je zanje povezano z manj tveganji kot za druge mlade. Skratka, njihova radikalnost je izhajala iz povsem posebne družbene in socializacijske privilegiranosti, ki se je subjektivno preobrazila v protest proti zastarelim vrednotam, stilom življenja, tabujem proti storilnosti delovni morali, nadomestnim zadovoljstvom, ipd. Na podlagi svojih relativno ugodnih življenjskih izkušenj, ki so dopuščala več osebne avtonomije, več spontanosti, manj žrtvovanj sedanjosti zaradi pridobitev v bodočnosti ipd. so podvomili o smislu in vrednosti industrijske družbe (Ule, 1988: 55).

Študentje so kot mladina že sicer marginalizirana družbena skupina »še ne odraslih«, a zaradi posebnega položaja vendarle privilegirani. Ravno paradoksalni spoj privilegiranosti in neprilegiranosti je sprožil proteste in študentske upore. Tako je npr. pojasnjeval vzroke in razloge protestov J. Habermas in podobno je menilo več družboslovcev (Ule, 1988: 55).

Po mnenju drugega pomembnega teoretika, ki je veljal za nekakšnega »ideologa« študentskega gibanja, H. Marcuseja, je privilegiran družbeni položaj študentom omogočil razvijanje nove senzibilnosti, eksperimentiranja z novimi oblikami zavesti in razvoj novih potreb, ki so zdaleč presegle okvire »enodimenzionalne« potrošniške družbe. Prišlo je do nenavadnega primera, da je ravno privilegiranost določene skupine (v povezavi z njeno marginalnostjo) privedla do revolucionarne zavesti. Medtem ko je pri delavskem razredu, ki je bil »objektivno« v položaju potencialnega subjekta družbenih sprememb, prišlo do nasprotnega pojava, do »pomeščanjenja« delavske zavesti (Ule, 1988: 56).

Nova senzibilnost v intelektualnem delu mladine ni le čisto »psihološki« pojav, temveč postajajo s tem delu mladine družbene spremembe individualna potreba. Zato posreduje med politično prakso spremembe sveta in težnjami za osebno osvoboditvijo« (Ule, 1988: 56).

Tako Marcuse in Habermas sta trdila, da se psihologija spreminja v politiko oz. da »privatno postaja politikum«. To pa je ravno nasprotno mnenju T. Roszaka, ki je trdil, da gre pri študentskem gibanju za oblikovanje »protikulture«, kjer prevladuje težnja po »psihologiziranju« politike. Verjetno je bilo pravilnejše mnenje Habermasa in Marcuseja, saj se politizacija vsakdanjega življenja nadaljuje tudi v sedanjih mladinskih in novih družbenih gibanjih (Ule, 1988: 56).

Drugi teoretiki so navajali sklop objektivnih oz. kombinacijo objektivnih in subjektivnih razlogov in vzrokov študentskega protesta, kot so: porast tehnologizma, ekonomizma, potrošništva, kar je vse potisnilo mlade, zlasti intelektualno mladino, kljub njihovim velikim sposobnostim in znanju na rob družbenega vpliva. Temu naj bi se pridružile še spremembe v socializaciji mladine, zlasti vse manjši vpliv mladih na družbene spremembe in podaljševanje šolanja. Mladi tako ostajajo socialno – ekonomsko odvisni, čeprav vedno bolj izobraženi in delovno usposobljeni. Tako so zlasti študentje boleče občutili svojo socialno marginalnost in odvisnost. Njihov upor je treba razumeti kot spoj splošno družbenega proti vedno bolj postvarjenemu življenju. Obenem pa naj bi študentje izrazili tudi občutja in interese drugih družbenih slojev ter generacijskega konflikta – težnje, da enakopravno sodelujejo z odraslimi v družbenih odločitvah, da so, skratka, priznani kot enakopravni socialni dejavnik (Ule, 1988: 56).

Po mnenju L. Rosenmayra so nekateri študentje prenesli v javnost že prej obstoječe notranje diferenciranje od družbe, »notranji protest in emigracijsko držo od staršev« (kar kažejo nekatere raziskave o stališčih družin srednjih slojev do družbe). Svoj v družinah latentno prisojen generacijski konflikt so mladi tedaj prenesli na družbo (Ule, 1988: 56).

Tudi zaradi tega je generacijski konflikt poprijel oblike družbenega konflikta, pri čemer so se izrazili globlji problemi od generacijskega konflikta. Pač pa so pri Rosenmayerju študentje prenesli svoj latentni konflikt s starši na upor proti drugim avtoritetam (učiteljem, politikom ipd.)(Ule, 1988: 56).

Tako je po mnenju Rosenmayrja za mladinske proteste iz poznih šestdesetih let značilno troje (Ule, 1988: 57):

1. Mladina ne poskuša doseči boljšega življenja zase v družbi, temveč kritizira celotno družbo, njene institucije, ki se morajo spremeniti na ključnih točkah, posebno na univerzah in šolah. Ne mladina, družba naj se spremeni.
2. Mladina ne išče tega, kar bi ustrezalo predvsem mladinskemu načinu življenja, npr. kot so to zahtevala »mladinska gibanja« pred in po prvi svetovni vojni. Mladi hočejo doseči maksimalno razširitev dostopa mladih do soodločanja in sodoločanja družbe.
3. Namesto kulturno – vzgojnih ciljev nekdanjega mladinskega gibanja so zdaj v ospredju politični cilji, ki se le sekundarno nanašajo na vprašanja izobraževanja. Ne prizadevajo si za včlanitev v družbo, temveč za uresničevanje konceptov, ki jih zastopajo.

Lahko rečemo, da so bila študentska gibanja delno razpeta med generacijskimi konflikti, ki so zadevali le določeno generacijo, in splošnimi družbenimi problemi, ki so jih študentje poskušali izraziti, vnesti v javno zavest in jim pomagati do rešitve. Kolikor bolj so študentska gibanja izgubljala v totalizirajočih ideoloških iluzijah, toliko bolj so v resnici nastopala zgolj kot izraz generacijskega spopada. In obratno, kolikor bolj natančno, teoretično utemeljeno, z zavestjo o omejenem družbenem vplivu so nastopali študentje, toliko bolj splošni in dolgoročni so bili učinki študentskih akcij (Ule, 1988: 60).

Danes že lahko ocenimo, da so bila mladinska in zlasti študentska gibanja šestdesetih in sedemdesetih let ter alternativna gibanja osemdesetih let nekakšna kulturnopolitična avantgarda poindustrijske dobe in so v mnogočem anticipirala kasnejše dosežke. Lahko bi dejali, da so pogнала v tek procese, ki so jih po tihem želeli tudi odrasli, vendar niso imeli moči in predvsem ne potrebne socialne distance do utečenega ravnotežja moči v družbah, ki se je zdelo nevprašljivo. Prav mladinska in alternativna so močno načela to ravnotežje, še zlasti s tem, da so problematizirala samoumevnosti, na katera so se opirala ta ravnotežja npr. samoumevnosti v razredno-slojnih, spolnih, generacijskih vlogah in delitvah (Ule, 2002: 19)

3.4. Mladina in politika

Raziskovanje politične zavesti in dejavnosti mladih, njihovega odnosa do vodilnih institucij je danes pomembno predvsem iz dveh razlogov (Ule, 1988: 79):

- v sodobnih družbah se v političnosti mladih kaže razmerje med represijo in svobodo v družbi. Zaradi relativno visokega odstotka izobraženih in dobro obveščenih oseb med mladimi je pozitiven, nevtralen ali negativen odnos mladih do političnih institucij družbe in do družbenopolitičnega sistema pomemben kazalec legitimitete teh institucij in sistema;
- med mladimi se bolj in jasneje kot v drugih socialnih slojih kažejo nove družbene težnje, se hitreje artikulirajo in prehajajo v pomembna družbena gibanja. Zato se lahko po obsegu in trenutnem vplivu tudi šibke spremembe v odnosih mladih do političnega sveta svoje družbe pomembna napoved bodočih množičnih sprememb in gibanj;

Zaradi tega so vsaj v razvitih zahodnih državah pogoste različne raziskave odnosa mladih do družbe in posebnih oblik mladinske političnosti. Pa tudi v številnih drugih raziskavah mladine je ta tematika zelo pogosto pomembna sestavina. Proučevanje družbenega angažiranja mladih v sodobnih družbah poskuša slediti in teoretično zajeti pomembne in daljnosežne spremembe v politični senzibilnosti in politični dejavnosti mladih, ki so se zgodile od konca sedemdesetih let do konca osemdesetih let (Ule, 1988: 79).

Te spremembe nekateri avtorji označujejo že kar z »menjavo politične paradigme«. K tej domnevi nas navaja že grob pregled najvažnejših značilnosti politične angažiranosti mladine ob koncu osemdesetih let (Ule, 1988: 79):

- nezainteresiranost mladih za sodelovanje z uveljavljenimi političnimi institucijami oz. za spreminjanje lastnega delovanja v institucijo, odpor do tradicionalnih levih strank, sindikatov in organizacij;
- odpor do totalizirajočih revolucionarnih zahtev in projektov, ob katerih bi se lahko daljnosežno homogeniziralo politično prizadevanje in delovanju ljudi;
- odpor do »utopij« in »ideologij«, zlasti do takšnih projektov, ki hočejo doseči naglo in vseobsežno družbeno spremembo ob uporabi državnih aparatov, boja za oblast ipd.;

- odpor do dejavnosti, ki zahtevajo žrtve, odpovedi v sedanjosti zaradi pričakovanega dobička v prihodnosti. Namesto tega se raje angažirajo tu in zdaj zaradi konkretnih, neposredno občutenih problemov. Če družbeno angažiranje ne daje užitka, igre, potem ne zagrabi mladih;
- zavračanje elitizma ali predstavniškega nastopanja. Skoraj ni sledu o tem, da bi mladi predstavljali svojo dejavnost kot dejavnost zgodovinskega, »revolucionarnega subjekta«. Zato prevladuje odpor do spreminjanja mladine v »avantgarde« družbe, do spodbujanja družbenih konfliktov s pomočjo mladine;
- mladi se angažirajo predvsem v občasnih družbenih gibanjih z močnim protestnim nabojem, ki je usmerjen proti konkretnim ukrepom ali namenom vlad, strank, ekonomskih skupin. Ta gibanja so disperzna, brez trajne notranje organizacije in se razpuste takoj, ko ni več konkretnega povoda zanje;
- to so predvsem »gibanja alternativ« z mrežo realnih in simbolnih razlik do oblastno in ideološko vzpostavljenih sistemov potreb, interesov, življenjskih načinov, socializacijskih institucij, ne pa gibanja, ki bi se borila za prevlado nad sistemom ali za njegovo ukinitvev.

Že iz teh značilnosti nove politične paradigme, ki jo vpeljujejo sodobno angažirana gibanja mladih, vidimo, da ta paradigma povsem odstopa od tradicionalne politične paradigme, ki razume politiko kot homogenizirajočo in totalizirajočo dejavnost družbenih skupin, ki se uresniči z bojem za oblast, močjo nad institucijami in zahteva naglo ter celostno spremembo družbeno – ekonomskih odnosov itd (Ule, 1988: 80).

3.5. Nova politična paradigma in nova družbena gibanja

Osrednje postavke dnevnega reda zahodnoevropske politike v obdobju od neposredno povojnih let do zgodnjih sedemdesetih so bile problemi ekonomske rasti, razdelitve in varnosti (Offe, 1987: 10). Tovrstne oblike političnosti so *stara politična paradigma*, kot so jo poimenovali nekateri sodobni teoretiki politike. Nove oblike političnosti, ki jih prinašajo s seboj nova družbena gibanja, so po njihovem mnenju *nova politična paradigma* (Ule, 1988: 93).

Študentska gibanja in nato nova družbena gibanja osemdesetih let so prenesla politiko s področja bojev za oblast, za delitev moči in pristojnosti, strankarskih in institucionalnih direktiv, volilnih bojev v vsakdanje življenje: na ulice, v šole, v družine, v kulturne dejavnosti. Skratka prenesla so politiko na področje »zasebnosti« oz. s področja »države« na področje »civilne« družbe. Ta prenos se ni zgodil le v »meščanskih« družbah, temveč tudi v »socialističnih« (s to razliko, da v socialističnih družbah ni vzpostavljena in legitimizirana razlika med »državo« in »civilno družbo«)(Ule, 1988: 88).

Enega izmed maloštevilnih poskusov, da bi domislili vsebinski koncept te nove paradigme, je opravil J. Raschke, ki govori o porajanju paradigme »načina življenja«. Večji del družboslovne literature, ki obravnava nova prizadevanja in gibanja, enostavno predstavlja prelom in diskontinuiteto tako, da uporablja oznake, kot so »protestna gibanja«, »nova politika«, »novi populizem«, »neoromanticizem«, »antipolitika«, »neortodoksno politično vedenje« in »neurejena politika« ali pa opisuje sredstva, prek katerih je konflikt tipično izpeljan v politiki nove paradigme, kot »nekonvencionalna« (Offe, 1987: 13).

SKICA 2: Glavne značilnosti »stare« in »nove« paradigme politike

	»stara paradigma«	»nova paradigma«
akterji	družbenoekonomske skupine, ki delujejo kot skupine (v interesu skupin) in so vpletene v konflikt delitve	družbenoekonomske skupine, ki ne delujejo kot take, ampak v korist pripisanih kolektivitet
tematike	ekonomska rast in razdelitev, vojaška in socialna varnost, družba, nadzor	ohranitev miru, okolja, človeških pravic in neodtujenih oblik dela
vrednote	svoboda in varnost zase – potrošnje in materialni napredek	osebna avtonomija in identiteta kot nasprotje centraliziranemu nadzoru itd.
načini akcije	a) notranji: formalna organizacija, obsežna predstavniška združenja b) zunanji: pluralistično ali korporativistično posredovanje interesov, strankarsko tekmovanje, večinsko pravilo	a) notranji: neformalnost, spontanost, nizka stopnja horizontalne in vertikalne diferenciacije b) zunanji: protestna politika, utemeljena na zahtevah, ki so oblikovane pretežno v negativnem smislu

Vir: Ule, Mirjana (1988): 'Mladina in ideologija'. Delavska enotnost, Ljubljana, str. 94.

Poglavitne teme novih družbenih gibanj zadevajo (fizični) teritorij, prostor akcije ali »življenjski svet«, kot so telo, zdravje in spolna identiteta; sosedstvo, mesto in fizično okolje; kulturna, etnična, narodna in jezikovna dediščina ter identiteta; fizične razmere življenja in preživetja človeštva sploh (Offe, 1987: 15).

Nova družbena gibanja s svojo politično paradigmo negirajo in presegajo le na državo in oblastne strukture vezano političnost. V zavest ljudi prinašajo novo izkušnjo, politiko kot zavestno, celostno družbeno dejavnost brez totalizirajočih ambicij, dejavnost, ki je zasidrana v vsakdanjem življenju posameznikov. V tem smislu je političnost element »depolitizacije države«, točneje negacija ambicij oblasti in raznih institucij, da bi obvladovale celotno politično in celo družbeno življenje. Nikakor ne negirajo države nasploh. Nasprotno, terjajo zakonito, javno in demokratično delovanje državnih institucij, prav tako strank, sindikatov itd. Temu nasproti »politizirajo« vrsto početij »civilne družbe«, ki so bila tradicionalno apolitična, npr. boj proti neekološkim posegom podjetij, boj za ohranitev starih mestnih jeder, razvijanje novih oblik proizvodnje in načinov skupnega življenja. V tem smislu lahko rečemo, da nova politična paradigma negira politiko kot odtujeno, v sebi razcepljeno dejavnost in uveljavlja politiko kot sestavino družbene in osebne emancipacije ljudi (Ule, 1988: 94).

Osnovni problem »nove politike« je odnos med konkurenčnima oblikama političnosti. Ta odnos nikakor ni enosmeren in enostaven. Zlasti izkušnje dosedanjih evropskih družbenih gibanj, ki so nosilci nove političnosti, kažejo, da vodijo v propad tako poskusi strogega ločevanja in konfrontiranja obeh politik kot tudi njune neposredne in enostavne povezave. To velja tudi za razmere v slovenski družbi. V drugem primeru pa pride do koruptnega mešanja različnih političnih namer in interesov, ki vsekakor speljejo vsak interes v banalne politične račune in kompromise (npr. v nacionalizem). Skratka, le še utrdijo prevladujočo in odtujeno obliko politike kot sredstva družbene moči določenih slojev in elit (Ule, 1988: 95).

4. POLITIČNA KULTURA KOT TEORETIČNI OKVIR POLITIČNE PARTICIPACIJE

4.1. Opredelitev politične kulture in politične socializacije

Politična kultura na eni strani predstavlja nekakšno splošno rezultanto politične socializacije, na drugi strani pa ni le proizvod družbene, kulturne in politične stvarnosti, pač pa je tudi aktiven dejavnik v oblikovanju predvsem političnega sistema. Politična kultura se nam lahko kaže kot nekakšen vmesni »vložek« med zamišljenimi in uresničenimi oblikami in stvarno kakovostjo politike. Gre za spoznanja, stališča, pričakovanja, usmeritve, vrednote in vedenje ljudi, ki politiko in politično predstavljajo, ki v politiki sodelujejo ali pa ne ali pa kažejo, da niso sposobni politično sodelovati, in sodelovanje celo odklanjajo (Južnič, 1989: 11).

Politična socializacija je pojem, ki ga je konec petdesetih uvedel politolog H. Hyman. V svoji definiciji politične socializacije je poudarjal predvsem dejavnike psihologije učenja, motivacije, emocij, zaznave. Zajema pa vsebine in problematiko, ki je bila že dolgo, od dvajsetih let naprej prisotna v obravnavi in pojasnjevanju človekovega socialnega in političnega vedenja. Korak naprej k eksplicitnemu proučevanju politične socializacije ter močnejšemu poudarjanju relevantnih socioloških in socialnopsiholoških vidikov, pa je naredil sredi šestdesetih let F. Greenstein. V svoji študiji *Children and Politics* (1965) je definiral politično socializacijo kot celotno, formalno in neformalno, ciljno in nenačrtovano politično učenje v vsaki življenjski fazi; le-ta ne vključuje le eksplicitnega političnega učenja, ampak tudi neoznačeno nepolitično vedenje, ki vpliva na politično vedenje, npr. naučitev politično pomembnih socialnih stališč in pridobitev politično relevantnih osebnostnih obeležij. C. in W. Hopf menita, da je za razumevanje (politično) socializacijskega procesa še zlasti pomembna Greensteinova ugotovitev, da le-ta ne poteka zgolj pod vplivom realne eksistence socializacijskega agenta (»učitelja«), ampak tudi na osnovi vzgleda, idealizirane podobe, ki jo sprejema posameznik na osnovi realne pojave, ki pa ne pride v fizični kontakt z osebkom socializacije in tudi ni imela namena nanjo vplivati, ali celo na osnovi popolnoma abstraktne, neosebne pojave. Še več. Včasih se socializacijski proces in pritisk dogaja brez direktnih artikulacij skozi vsebine. Tako denimo v šoli nastopa kot latentni, neosebni agent socializacije tudi »prikriti učni načrt« institucije (Mihelj, 2002: 105-106).

Kasneje, v šestdesetih letih je G. Almond v nasprotju s širokim in difuznim enačenjem s procesom učenja, politično socializacijo zreduciral na proces *vpeljave* v politično kulturo. Po eni strani izhaja iz Almondove definicije politične socializacije kot uvoda oz. vpeljave v politično kulturo izpeljava, da otroštvo, mladost in mlajša odrasla faza predstavljajo razvojne faze politične socializacije. Po drugi strani pa glede na življenjske pogoje posamezni udeleženci dosegajo različne stopnje politične zrelosti in kompetentnosti, ki se ne razlikujejo le interindividualno, ampak tudi na medskupinski ravni (Mihelj, 2002: 106).

4.2. Koncept politične kulture

4.2.1. Zgodovina koncepta politične kulture

Zgodovina koncepta politične kulture je v obliki in vsebini, kakršno ji danes pripisujemo, precej kratka. Popolnoma ga je vpeljal šele G. Almond, ki je izhajal iz teoretičnih del T. Parsonsa (Južnič, 1989: 205).

H. Eckstein je menil, da gre za »posebno konstelacijo dejstev, povezanih s politiko, (ki) jih je že C. de Montesquieu imenoval *splošni duh, morala naroda*, to pa je pozneje preimenovano v *politično kulturo*«. V 19. stoletju je moč zaslediti celo vrsto pojmov, ki jih lahko vzamemo za nekakšno predhodnico koncepta politične kulture. Tako je A. de Tocqueville omenjal »politične šege«, kar mu je omogočilo razpravljanje o pomanjkljivostih in prednostih demokratičnega sistema. E. von Mohl je govoril o »nравnosti in omikanosti« v politiki in je uvedel izraz »Gesittigung«, kar je še vedno lahko s poudarkom tako na nравeh kot na omiki (Južnič, 1989: 205-206).

4.2.2. Definicija pojma politične kulture

Politična kultura ni le družbena zavest ali javno mnenje, je tudi način njunega izražanja, je torej lahko tudi politični slog, je celo politični ritual in z njim pogosto povezan politični ceremonial. Gre potemtakem za celo vrsto »pravil«, s katerimi je uravnana javna dejavnost. Nema lokrat mora imeti izrazit simboličen značaj. Tako je pritegnjena pozornost »javnosti«, oblast se predstavlja in postavlja, nema lokrat pa se med sodelujočimi ustvari občutek vzajemnosti. Tako je torej koncept politične kulture močno vseobsežen, ko gre za odnos do

političnega, za politično vedenje vsake vrste in tudi za način sodelovanja v politiki, ki ima lahko močno raznotere oblike in podobe (Južnič, 1989: 207).

Ni mogoče doseči enotnega stališča, kaj pravzaprav sodi v politično kulturo, kaj so potemtakem njeni ingredientni, primesi, sestavni deli. Razhajanja so možna zlasti med »ožjim« in »širšim« razumevanjem politične kulture in to smemo povezati s podobnimi razhajaji glede »ožje« ali »širše« razumljene politične socializacije in torej politike nasploh. Tako se odpira vprašanje, kateri so zares najpomembnejši vidiki politične kulture: ali je to, postavimo, nekakšen socialnopsihološki program, ki zadeva v prvi vrsti družbene skupine ali skupnosti, ali pa so to morda tudi in celo predvsem odločujoče individualni programi političnega vedenja. Poudarjanje enega ali drugega vidika vodi v bistvena razhajanja. Individualno psihološki vidiki morajo biti upoštevani in v tem smislu smo dajali primerne poudarke socializaciji in inkulturaciji posameznika, ne smemo pa nikoli pozabiti »skupinskih« razsežij in pojavne oblike politične kulture (Južnič, 1989: 208).

Če torej opredelitve nekako združimo v specifično celoto in celotnost, lahko označimo politično kulturo za sindrom velikega števila političnih stališč, opredelitev, postopkov in procesov (Južnič, 1989: 208).

4.2.3. Psihološki vidiki politične kulture

Vsekakor obstaja emocionalna ali emotivna razsežnost politike. Če emocije opredelimo kot stanje povečane duševne razgibanosti in s tem večjega tovrstnega angažmaja, ki se kaže v duševnih napetostih, potem je politika tisto področje, ko se čustveno vzburjenje kar pogosto pojavlja (Južnič, 1989: 209).

Že splošno prepričanje, da je politika v svojem bistvu vir močnih emocij, nadpovprečne in stalne čustvene razgibanosti, ni brez pomena. Emocije se tako rekoč pričakujejo. Nemalo bi bilo dokazov, kako pomembna so čustva in čustveni odzivi, in to je vsekakor pomembno za razumevanje politične kulture. Le po tej poti je moč razumeti vprašanja lojalnosti, identitete in še marsikaj drugega (Južnič, 1989: 211).

Upoštevati pa je potrebno tudi, da so v konkretnih političnih okoliščinah, v katerih se znajde večina ljudi, kognitivna izhodišča za razumevanje te situacije že po pravilu odmaknjena. O politiki ljudje presenetljivo malo vedo. Kar pa vedo, je pogosto nepopolno in izkrivljeno. Filtriranje politično relevantnih obvestil je pač del načina vladanja. Približevanje politike »navadnim ljudem« pa je še vedno le sen in lepa želja v večini znanih političnih skupnosti. Ljudje se tako nekako »morajo« opredeljevati po občutku in tu so emocije izredno pomemben del politične kulture (Južnič, 1989: 211).

V razrednih družbah, kjer ima vladajoči razred izrazito prevladujoč položaj, je prikrivanje političnega bistva nekakšno pravilo politične igre. V državah, ki na vso moč ponujajo demokratične ideale, je v tem neko bistvo političnih zadev. Če ljudje ne poznajo političnega, je to neznanje dobrodošel zaveznik ohranjanja političnih odnosov, čeprav je politična nepoučenost tudi odsev pomanjkljive izobrazbe in nezanimanja ljudi za politiko in ne gre le za zavestne omejitve, h katerim se zatekajo ljudje na oblasti (Južnič, 1989: 212).

4.2.4. Politične orientacije

S tem pojmom označujemo sposobnost in hkrati način določanja »političnega položaja« posameznika ali družbenih skupin in političnih organizacij glede na vse možne vidike politike in političnega. V tem smislu so politične orientacije celo nekakšna vnaprejšnja nagnjenja, ki zadevajo politične dejavnosti. Te usmeritve pa niso le trenutna razgledovanja v politiki in v orientacijskem smislu neka »točka« za določanje položaja in smeri posameznika ali kake interesne skupine, torej »merjenje strani neba«, marveč veliko več, v tem razgledovanju in usmerjanju so tradicije, so motivacije, so simboli in je čustveni naboj. V te smislu so lojalnosti in zavezanosti in prav gotovo tudi neka rutina v smislu ustaljenosti reagiranja na politične zadeve (Južnič, 1989: 212).

Iz modelov, ki so jih izpeljali T. Parsons in drugi, lahko določimo »sestavne dele« političnih orientacij. Tako si pridobimo dokaj trdna izhodišča za sistematizacijo »vzorcev« političnega vedenja. Trije razpoznavni modeli naj bi bili (Južnič, 1989: 212-213):

- *kognitivna ali spoznavna usmeritev*, ki je zavestno spoznanje, znanje in obveščenost o političnem sistemu, njegovem delovanju in uveljavljenih postopkih

(procedurah) v politiki; s tem so tesno povezana pričakovanja posameznikov glede na vlogo, ki jim v političnem sistemu pripada;

- *afektivna ali čustvena usmeritev*; zanjo je značilen čustveni in razpoloženjski odnos do politike. Glede na delovanje političnega sistema, kadrovske zasedbe vodilnih mest in podobno imajo ljudje ustaljene občutke, kaj je »prav« in »primerno« in kaj ni. K takim občutkom pa štejemo tudi narodno zavest, patriotizem ali pa na drugi strani odtujitev lastnemu narodu ali nekakšen antipatriotizem. Sem bi sodila tudi ocena ljudi o državi, v kateri živijo in o kateri menijo, da je pomembna ali nepomembna, vredna lojalnosti in spoštovanja ali pa ne. Prav tako sem sodi dojemanja političnega sistema kot demokratičnega, socialističnega ali kako drugače. Gre tudi za občutke glede državljskih dolžnosti, obveznosti in pravic;
- *evalutivna ali vrednostna usmeritev* bi predvsem vsebovala sodbe, mnenja in stališča o političnih ciljih. Sem štejemo vsa vrednostna merila in ideološke naravnosti;

4.3. Politična participacija mladih v Evropi

Glede na sodelovanje ali nesodelovanje v političnem procesu govorimo o politični participaciji oz. o stopnji politične participacije. Participacija pomeni aktivno sodelovanje v procesu prepoznavanja potreb, iskanja rešitev, sodelovanja v procesih odločanja in načrtovanja aktivnosti v družbi in še posebej v nevladnih organizacijah (NVO) z namenom spreminjanja okolja za zadovoljevanje lastnih interesov in/ali interesov ciljne skupine. Zaradi tega je aktivna participacija izrednega pomena za razvoj družbe, saj zagotavlja nenehen priliv novih idej in svežega znanja, prispeva k razvijanju izobraževanja in aktivnega državljanstva mladih.

Praviloma so mladi v Evropi zelo naklonjeni širjenju demokracije in predvsem želijo imeti v njen določeno vlogo. Razvilo se je nezaupanje v institucionalne strukture. V primerjavi s preteklostjo so mladi zdaj manj zavezani tradicionalnim oblikam dejavnosti v političnem in družbenem življenju (kot so stranke, sindikati) in se v manjšem številu udeležujejo demokratičnih razprav. To spoznavajo tudi mladinske organizacije, ki čutijo potrebo po prenovi (Bela knjiga Evropske komisije, 2001:18).

To še nikakor ne pomeni, da se mladi ne zanimajo za javno življenje. Večina jih jasno kaže voljo do sodelovanja in vplivanja na družbene odločitve, vendar želijo to narediti na svoj in izviren način, zunaj starih struktur in mehanizmov participacije (Bela knjiga Evropske komisije, 2001: 18).

Državni organi morajo premostiti prepad med željo mladih po izražanju svojega mnenja, ter metodami in strukturami, ki jih ponuja družba. Če tega ne bodo storili, lahko pospešijo *državlanski* primanjkljaj ali celo spodbudijo protest (Bela knjiga Evropske komisije, 2001: 18).

Ta trend velja tudi za Evropsko unijo, o kateri imajo mladi na splošno mešane občutke. Mladim Evropa pomeni spoštovanje temeljnih vrednot, je pa tudi prostor, v katerem živijo, študirajo, delajo in potujejo. Vendar pa čutijo, da so institucije, pristojne za upravljanje tega prostora, oddaljene in za zaprtimi vrati. Prepada med mladimi in Evropo je eden oz. izrazov oddaljenosti ljudi Evrope od »Bruslja«. In vendar pri doseganju cilja Skupnosti, še posebej glede širitve, veliko odvisno od sodelovanja prihodnjih generacij. Ključnega pomena je mlade pripeljati kot dejavne partnerje k posameznim projektom, v skladu z njihovimi razmerami, prizadevanji in sposobnostmi (Bela knjiga Evropske komisije, 2001: 18).

Participacija mladih je pogosto mišljena kot vključevanje mladih v odločitve, ki jih posredno ali neposredno zadevajo. Pomeni družbeno udejstvovanje mladih pri sprejemanju političnih odločitev v državi. Kazalniki za merjenje participacije mladih so predvsem:

- število udeležbe mladih na družbenih položajih moči in vpliva;
- zakonska in statusna ureditev področja mladih (mladinski program, akcijski načrti za področje mladih, zakon o mladih itd.);
- udeležba mladih v različnih skupinah, mladinskih NVO-jih, mladinskih svetih, mladinskih centrih itd;
- soudeležba mladih v procesih odločanja na različnih ravneh (krajevna oz. občinska, regionalna, nacionalna);

4.4. Mladi kot socialni in politični akterji v različnih predelih Evrope

V zadnjih letih se v raziskavah mladine vse bolj poudarja koncept »aktivnega državljanstva«, ki se nanaša na dejavno vlogo mladih v družbi, na udeležbo pri aktivnostih »tretjega sektorja« in na članstvo v različnih organizacijah. Po mnenju znanih ameriških sociologov R. Putnama in J. Colemana te dejavnosti povečujejo »socialni kapital«, kar vodi do večje socialne kohezije, boljših uspehov v šoli, demokratične modernizacije in celo do večjega gospodarskega napredka (Wallace, Spanning, Haerpfer, 2002: 29).

Zaradi sprememb v povojnem obdobju (pogosto ga imenujemo postmoderno) so množične organizacije, kot so sindikati, politične stranke (tesno povezane z določenim družbenim razredom), mladinske organizacije itd. izgubile svoj pomen in ljudi zdaj zastopajo posebne interesne skupine. Ali to pomeni, da se mladi ne združujejo in da jih kolektivno udejstvovanje ne zanima več? V zvezi s socialnim kapitalom in udeležbo pri delovanju civilne družbe lahko postavimo več domnev. Obstajajo na primer države z zelo razvito tradicijo različnih zvez in društev, kot so Nemčija ali Švica, medtem ko to ne velja na primer za južnoevropske države. Je torej civilnodružbena udeležba preprosto vprašanje tradicije, je zgodovinsko določena? Evropska unija in Svet Evrope sta razvila programe za spodbujanje dejavnega sodelovanja mladih v družbi. Vendar je vprašanje, če so ti »izobraževalni programi za aktivno državljanstvo« in članstvo v mednarodnih organizacijah dejansko učinkoviti. Na drugi strani pa je lahko sodelovanje v civilnodružbenih dejavnostih povezano z družbeno blaginjo: tisti, ki imajo več denarja, imajo tudi več časa za razmišljanje, kako narediti kaj dobrega za skupnost. Večina avtorjev in večina programov ima dejavno sodelovanje mladih v civilni družbi za pozitiven dejavnik demokratičnega razvoja, ki bi ga bilo zaradi tega treba spodbujati. Menijo, da to pomaga pri vključevanju mladine v politične in demokratične družbene strukture ter jim zagotavlja sodelovanje pri oblikovanju družbe, v kateri živijo. V Združenih državah Amerike tradicionalno razumejo civilno družbo kot vmesno plast med posameznikom in državo. V Severni Evropi je vključevanje mladih v civilno družbo prednostna naloga mladinske politike (Wallace, Spanning, Haerpfer, 2002: 29-30).

V raziskavi C. Wallaca, R. Spanninga in C. Haerpferja, ki obravnava mlade v različnih regijah Evrope, je glede na aktivno / pasivno participacijo Slovenija obravnavana skupaj z državami Češko, Poljsko, Slovaško in Madžarsko, ki predstavljajo regijo Centralne Vzhodne

Evrope. Za te države je značilno, da se nahajajo v sredini lestvice aktivne / pasivne politične participacije gleda na preostale regije Evrope. Tudi na lestvici aktivne / pasivne participacije v družbenih gibanjih se uvrščajo v sredino lestvice. Tako imajo države Vzhodne Evrope mnogo nižjo stopnjo participacije kot države Zahodne Evrope in zdi se, da le-ta še naprej upada. Cilj avtoritet bivšega komunističnega režima je bil izkoreniniti in zatreti avtonomno civilno družbo, vendar je to bilo redko uspešno v večini držav. Tako je sedaj nastal argument, da »civilna družba mora biti obnovljena« v post – komunističnih državah, da bo kasneje lahko zavzela svoje mesto. Kakorkoli, v mnogih državah Vzhodne Evrope, civilna družba v zahodnem pomenu besede sploh ni nikoli nastala preden bi naj bila zatreta. Tako lahko rečemo, da so komunistične avtoritete predstavljale civilno družbo skozi elaboriran in od strani države sponzoriran sistem reprezentacije mladine, žensk in ostalih socialnih skupin in skozi erozijo teh prejšnjih struktur kot nekaj, kar državljani obžalujejo. Zaradi tega argument Andersona, Hanna in Dunna, da je civilna družba razpadla skupaj s komunizmom in ne zaradi njega (Wallace, Spannring, Harpfer, 2002: 31).

4. 5. Političnost mladih v Sloveniji

V zadnjem delu svojega diplomskega dela bom naredil analizo politične kulture mladih v Sloveniji. Na osnovi Slovenskega javnega mnenja (SJM) 1995/2 o mednarodni raziskavi vrednot bom mlade razvrstil v družbene razrede na podlagi klasifikacije M. Webra. Mlade sem opredelil v intervalu od 18 do 30 let. Podatkov za mlajše namreč iz SJM ni moč dobiti, ker morajo biti respondenti pri anketi SJM polnoletni.

Kot Marx je tudi Weber videl v razredu ekonomski pojem. Trdil je, da se razredi razvijejo v tržni ekonomiji, v kateri posamezniki tekmujejo za ekonomsko korist. Razred je označil kot skupino posameznikov, ki jim je skupen podoben položaj v tržni ekonomiji in prejemajo zaradi tega dejstva podobne ekonomske nagrade. Tako je v Webrovi terminologiji »razredni položaj« oseb v osnovi njihov »tržni položaj«. Tistim, ki jim je skupen podoben razredni položaj, so skupne tudi podobne življenjske možnosti. Njihov ekonomski položaj neposredno vpliva na njihove možnosti za pridobivanje stvari, ki so v njihovi družbi opredeljene kot zaželene, na primer dostop do višje izobrazbe in dobrega stanovanja (Haralambos in Holburn, 1999: 45).

V svojem diplomskem delu sem priredil opredelitev razredne pripadnosti respondentov med 18. in 30. letom v SJM v tri glavne razrede – *višji razred*, *srednji razred* in *delavski razred* in sicer tako, da sta zgornji in zgornji srednji razred iz ankete SJM opredeljena kot višji razred, spodnji srednji razred iz ankete SJM je opredeljen kot srednji razred, medtem ko sta delavski in spodnji razred iz ankete SJM opredeljena kot delavski razred. Ob tem je treba opozoriti, da so lahko položaji teh razredov in meje med njimi sporni.

TABELA 1: V kolikšni meri zanima politika mlade v Sloveniji

MLADI 18 – 30 LET	ZANIMANJE ZA POLITIKO				SKUPAJ (%)	n
	zelo me zanima (%)	do neke mere me zanima (%)	le malo me zanima (%)	sploh me ne zanima (%)		
višji razred	0,03	0,32	0,37	0,28	100	65
srednji razred	0,03	0,32	0,47	0,18	100	72
spodnji razred	0,02	0,18	0,48	0,32	100	94

Vir: Obdelava podatkov SJM 95/2

Kot je razvidno iz tabele, je po pričakovanju najvišji nivo zanimanja za politiko med mladimi v višjem razredu, kjer jih od 65 pripadnikov tega razreda 35% respondentov zelo ali do neke mere zanima politika, medtem ko jih od 94 pripadnikov spodnjega razreda le 20% zelo ali do neke mere zanima politika.

TABELA 2: Oblike političnega udejstvovanja: podpisati peticijo

MLADI 18 – 30 LET	PODPISATI PETICIJO				SKUPAJ (%)	n
	to sem že delal (%)	morda bi (%)	nikoli ne bi (%)	ne vem (%)		
višji razred	0,32	0,49	0,12	0,06	100	65
srednji razred	0,22	0,54	0,21	0,03	100	72
spodnji razred	0,10	0,47	0,35	0,09	100	94

Vir: Obdelava podatkov SJM 95/2

Glede podpisovanja peticij znova opažamo visok odstotek tistih, ki so že podpisali peticijo (32%) ali bi jo morda (49%) v višjem razredu, medtem ko je kar 35% iz spodnjega razreda ne bi nikoli podpisalo.

TABELA 3: Oblike političnega udejstvovanja: udeležiti se zakonitih demonstracij

MLADI 18 – 30 LET	UDELEŽITI SE ZAKONITIH DEMONSTRACIJ				SKUPAJ (%)	n
	to sem že delal (%)	morda bi (%)	nikoli ne bi (%)	ne vem (%)		
višji razred	0,08	0,65	0,23	0,05	100	65
srednji razred	0,04	0,68	0,25	0,03	100	72
spodnji razred	0,05	0,62	0,30	0,03	100	94

Vir: Obdelava podatkov SJM 95/2

Pri udeležbi zakonitih demonstracij ne opažamo signifikantnih razlik med posameznimi razredi kar je verjetno posledica tega, da so demonstracije zakonite in zato s seboj ne nosijo kakšnega posebnega političnega angažmaja.

TABELA 4: Zaupanje v institucije: politične stranke

MLADI 18 – 30 LET	POLITIČNE STRANKE					SKUPAJ (%)	n
	veliko (%)	precejšnje (%)	majhno (%)	sploh ga ni (%)	ne vem (%)		
višji razred	0	0,09	0,54	0,34	0,03	100	65
srednji raz.	0,01	0,08	0,54	0,33	0,03	100	72
spodnji raz.	0,02	0,10	0,56	0,41	0,05	100	94

Vir: Obdelava podatkov SJM 95/2

Iz tabela je razvidno, da je pri vseh razredih zaupanje v politične stranke majhno ali pa ga sploh ni. To je verjetno posledica nezmožnosti družbenega sistema v Sloveniji, da bi pritegnil mlade k političnemu udejstvovanju in aktivnemu sodelovanju pri doseganju skupnih političnih ciljev tako v okviru političnih strank kot tudi na področju civilne družbe. Zato so pri Uradu RS za mladino pripravili delovno gradivo nacionalnega programa za mladino z namenom, oblikovati politiko Republike Slovenije na področju mladine in zagotoviti usklajene ukrepe na različnih področjih, pomembnih za mlade. Temeljna usmeritev nacionalnega programa je – na podlagi sistema medresornega usklajevanja ukrepov – zagotoviti enakopravno participacijo mladih v vseh segmentih družbe s poudarkom na svobodnem in učinkovitem sodelovanju na političnem, socialnem, gospodarskem in kulturnem področju.

5. ZAKLJUČEK

V svojem diplomskem delu sem sistematično obravnaval koncept mladine, njen razvoj skozi zgodovino in politično kulturo ter politično participacijo mladine. V začetku svojega diplomskega dela sem zastavil hipoteze, glede katerih so se pokazale naslednje ugotovitve:

H1: Mladina je skozi zgodovino aktivno pripomogla k spremembi političnih teorij in paradig v družboslovju.

Skozi razpravo sem potrdil, da mladina sega skorajda v vse pore družbenega sistema. Tako lahko o mladini govorimo kot o objektu kot o subjektu opazovanja, kar ima analogijo z gledališčem, kajti na mladinski sceni so mladi sami tako igralci kot gledalci, t. j. producenti in konzumenti »igre«. Mladi imajo na tak način v spektakelski funkciji mladinske kulture možnost, da izzivajo pozornost odraslih, lahko gre celo za izrecno provokacijo »moralne panike« pri družbi odraslih oz. bolje, pri predstavnikih ideoloških aparatov družbe. Tudi v sferi politične teorije je mladina opravila svoje. V letu študentskih nemirov 1968 je opazno zaznamovala tok zgodovine in povzročila pravi šok za družboslovje. Povzročila je celo spremembo politične paradigme, ki je nastajala zaradi vpliva novih družbenih (tudi mladinskih) gibanj. V tem obdobju je v zahodnoevropski politiki bila postavljena pod vprašaj nadaljnja analitična uporabnost konvencionalne dihotomije »države« in »civilne družbe«. Proces spajanja je bilo mogoče opazati ne samo na ravni globalne družbenopolitične ureditve, temveč tudi na ravni državljanov kot elementarnih političnih akterjev. Med predstavniki civilne družbe so ločnice, ki razmejujejo »politične« zadeve in načine akcije od »zasebnih«, vedno bolj zabrisane. Takšno spoznanje pa je moč utemeljiti s tremi pojavi (Offe, 1987: 5):

- porast »participatornih« razpoloženj in ideologij, ki napeljuje ljudi k temu, da bolj ekstenzivno uporabljajo repertoar obstoječih demokratskih pravic;
- porast uporabe neinstitucionalnih in nekonvencionalnih oblik politične participacije, kot so protest, demonstracije in uradna stavka;
- politične zahteve in politični konflikti zadevajo probleme, ki so običajno obravnavani predvsem kot »moralni« (t.j. abortus) ali »ekonomski« problemi (t.j. humanizacija dela), ne pa toliko kot striktno politični;

H2: Slovenska mladina postaja vse bolj depolitizirana.

Tudi to hipotezo lahko potrdim. Slovenija spada med tranzicijske dežele in je bila zato podvržena podobni usodi kot ostale države komunističnega režima. Je pa predstavljala slovenska mladina močen element političnega življenja bivše Jugoslavije. Vendar pa vrednostne in življenjske usmeritve mladih v Sloveniji po osamosvojitvi kažejo, da se mladi več nočejo vezati na ideološke, obsežne vrednostno – normativne sisteme. Torej opažamo regresijo v »zasebnost« in novosti v individualnih strategijah in strukturi subjekta. Slovenija spada, kot sem omenil v prejšnjem poglavju, v skupino držav Centralno Vzhodne Evrope, ki se nahajajo v sredini lestvice aktivne / pasivne politične participacije gleda na preostale regije Evrope. Morda se bi dalo ob ustreznem vodenju mladinske politike Slovenije v Evropski Uniji doseči pozitivne rezultate glede aktivnega državljanstva mladih.

H3: Na politično participacijo mladih vpliva njihov družbeni status.

S pomočjo programa SPSS sem dobil rezultate, s katerimi lahko potrdim hipotezo, da socialni status vpliva na politično participacijo mladih. Tukaj sem v bistvu analiziral komponente politične kulture, ki kažejo na politični potencial mladih. Imel sem tudi namen narediti časovno primerjavo v spremembah političnih navad mladih, vendar zaradi nesoglasja med Fakulteto za družbene vede in Arhivom družboslovnih podatkov do novejših podatkov žal nisem uspel priti.

6. LITERATURA:

Baligač, Andrej (ur.) (1998): *Mladi, ulica, prihodnost*. Založba Salve d.o.o., Ljubljana.

Bela knjiga Evropske komisije (2001): *Nova spodbuda za evropsko mladino*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport – Urad Republike Slovenije za mladino, Ljubljana

Bibič, Adolf (1997): *Civilna družba in politični pluralizem*. Znanstvena knjižnica FDV, Ljubljana.

Čepič, Mitja (2000): *Druženje mladih: mladinski kulturni centri – stanje in delovanje 1996-1998*. Inštitut za civilizacijo in kulturo, Ljubljana.

Fištravec, Andrej (2002): *Subkulture: prispevki za kritiko in analizo družbenih gibanj*. Subkulturni azil, Maribor.

Fink Hafner, Danica (1992): *Nova družbena gibanja – subjekti politične inovacije*. Znanstvena knjižnica, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Flere, Sergej (2000): *Sociološka metodologija. Temelji družboslovnega raziskovanja*. Pedagoška fakulteta, Maribor.

Haralambos, Michael; Holborn, Martin (1999): *Sociologija – teme in pogledi*. Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana.

Južnič, Stane (1989): *Politična kultura*. Založba obzorja, Maribor.

Kolenc, Janez (1993): *Politična kultura Slovencev*. Založba Karantanija; Ljubljana.

Kropivnik, Samo; Kogovšek, Tina (2001): *Analize podatkov z SPSS-om*. Univerza v Ljubljani, Fakulteta za družbene vede, Ljubljana.

Leskošek, Vesna; Hrženjak, Majda (2002): *Spremenjene vloge nevladnih organizacij*. Inštitut za sodobne družbene in politične študije, Ljubljana.

Makarovič, Jan (1984): *Družbena neenakost, šolanje in talenti*. Založba Obzorja, Maribor.

Miheljak, Vlado (ur.) (2002): *Mladina 2000*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino in Založba Aristej, Ljubljana.

Offe, Claus (1987): *Nova družbena gibanja: izziv mejam institucionalne politike*. Delavska enotnost, Ljubljana.

Stankovič, Peter; Tomc, Gregor; Velikonja, Mitja (1999): *Urbana plemena – subkulture v Sloveniji v devetdesetih*. ŠOU – Študentska založba, Ljubljana.

Ule-Nastran, Mirjana (1988): *Mladina in ideologija*. Delavska enotnost, Ljubljana.

Ule-Nastran, Mirjana; Rener, Tanja; Miheljak, Vlado; Kurdija, Slavko; Mencin-Čeplak, Metka (1996): *Predah za študentsko mladino*. Zavod Republike Slovenija za šolstvo, Urad Republike Slovenije za mladino, Ljubljana.

Ule-Nastran, Mirjana; Miheljak, Vlado (1995): *Pri(e)hodnost mladine*. Juventa, DZS Ljubljana.

Ule-Nastran, Mirjana (ur.) (1996): *Mladina v devetdesetih*. Znanstveno in publicistično središče, Ljubljana.

Ule-Nastran, Mirjana; Rener, Tanja; Mencin-Čeplak, Metka; Tividar, Blanka (2000): *Socialna ranljivost mladih*. Ministrstvo za šolstvo, znanost in šport, Urad Republike Slovenije za mladino in Založba Aristej, Ljubljana.